Technická univerzita v Liberci
Fakulta pedagogická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

1999

Bc. Romana Stránská

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta pedagogická

461 17 Liberec1, Hálkova 6 Tel: 420.48.5352 515 Fax.: 420.48.5352 332

Katedra národní školy
Obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

EKOLOGICKÁ VÝCHOVA V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ

EKOLOGICAL TRAINING IN MUSICAL EDUCATION

Autor
Jméno a příjmení: Romana Stránská
Adresa: Rumburk, Sukova 1401/20 Podpis:
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Bubeníčková

Počet:

Stran	obrázků	tabulek	příloh
63	18	7	5

V Liberci, dne 30. dubna 1999

Fakulta pedagogická Technické univerzity v Liberci
461 17 Liberec 1, Hálkova 6 Tel.: 420.48.5352 515 Fax: 420.48.5352 332

Katedra: NÁRODNÍ ŠKOLY

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(závěrečného projektu)

diplomant: Romana Stránská

adresa: Sukova 1401/20, 408 01 Rumburk

obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Název DP: Ekologická výchova v hudební výchově

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Bubeníčková

Termín odevzdání: 30. 4. 1999

Pozn.: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování DP lze zakoupit v Edičním středisku TUL a jsou též k dispozici v UKN TUL, na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické.

V Liberci dne 25. 5. 1998

vedoucí katedry

v z. Olga Rosická
děkan

Převzal (diplomant):

Datum: 26. 4. 1999 Podpis: Bc. Romana Stránská

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Univerzitní knihovna
Voronežská 1329, Liberec 1
PSČ 461 17

V 136/99 P
KNS/NS

ANOTACE

EKOLOGICKÁ VÝCHOVA V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ

Diplomová práce je zaměřená na začlenění ekologie do výuky hudební výchovy na I. stupni základní školy. Zabývá se rozborem problematiky ekologie a jejího vývoje, globální výchovou, ekologickou výchovou na základních školách a možností včlenění ekologické výchovy do výuky hudební výchovy.

Základem práce je celkový přehled výuky ekologie v předmětu hudební výchova pro každý ročník na celý školní rok a doplňkový zpěvník, ve kterém jsou písně vybírány s přihlédnutím k ekologické výchově.

DIE UMWELTBILDUNG IN DER MUSIKERZIEHUNG

Meine Diplomarbeit is in die Umweltbildungsintegration mit der Musikerziehung in I. Stuffe in die Grundschule orientiert. Es beschäftigen sich um die Analyse von Umweltproblematik und ihre Entwicklung, globale Erziehung, Umwelterziehung in Grundschulen und mit Möglichkeiten der Umweltbildung mit der Musikerziehung integrieren.

Die Basis meiner Diplomarbeit ist ein Gesamtübersicht von Umweltausbildung in der Musikerziehung für jede Stuffe und Schuljahr und als Beilage vorlege ich auch ein Liederbuch, wo habe ich die Liede mit dem Bezug zur Umweltausbildung ausgewählen

EKOLOGICAL TRAINING IN MUSICAL EDUCATION

My graduation thesis has on sight the integration of ecology with the musical education in the I. degree of elementary school. It deals with analysis of ecology and its progress, global education, ecological education in the elementary school and integration of ecology with the musical education.

As the base of my thesis I am presenting the general summary of the ecological training in the musical education for every grade of whole school year and the additional song-book, where songs were selected with the respect to ecological education.

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Poděkování:

Děkuji všem, bez nichž bych asi nikdy svoji práci nedovedla ke zdárnému konci. Dík náleží i žákům 1. až 5. ročníku ZŠ v Tyršově ulici v Rumburku za pomoc v hodinách hudební výchovy. Vedoucímu práce děkuji za zasvěcené vysvětlování problémů a za podnětné rady.

OBSAH

1. ÚVOD 8

2. ROZBOR PROBLEMATIKY
2.1. Ekologie a její vývoj 10
2.2. Globální výchova 21
2.3. Ekologická výchova 22
2.4. Spolupráce středisek ekologické výchovy s fakultami připravujícími učitele 25
2.5. Ekologie do škol 26
2.6. Hudba a její vývoj v českých zemích 27

3. HUDEBNÍ VÝCHOVA A EKOLOGIE
3.1. Stav ekologie v literatuře 28

4. POZOROVÁNÍ 30

5. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ TÉMATU
5.1. Obsah učiva v jednotlivých ročnících 31
5.2. Celkový přehled výuky ekologie v předmětu hudební výchova - možnost včlenění 38

6. VÝSLEDKY 43

7. ZÁVĚR 45

8. NÁVRH DOPLŇKOVÉHO ZPĚVNÍKU 46

1. ÚVOD

Tématem práce je rozbor obsahu výukové literatury pro I. stupeň ZŠ, se zaměřením na základy ekologie v oblasti hudební výchovy.

Cílem práce je pohled na problematiku ekologie ve spojitosti s hudební výchovou, snaha vést žáky k pochopení skutečné hloubky ekologických problémů a nebezpečí. Dále nástin základních zákonitostí vztahů mezi živou přírodou a prostředím. Součástí jsou také informace o poznatcích z obecné ekologie objektivně dokládající souvislosti, jejichž narušování a ničení by se lidstvu mohlo stát osudným. Je důležité, aby si žáci obecné informace o globálních či regionálních jevech dokázali promítnout do svého bezprostředního okolí, do každodenního života a práce, aby si uvědomili nutnost urychleně, tvořivě a s plnou odpovědností důsledně respektovat zákony přírody v zájmu našeho života i v zájmu celé naší planety.

Jestliže se zeptáte dospělého, zda-li mohou děti zachránit planetu Zemi, ve většině případů Vám řekne "nevím", "možná".

Já však věřím, že URČITĚ.

Asi není mnoho dětí, které si myslí, že mohou změnit svět. Myslí si, že k tomu nemají sílu a moc. Ale nemají pravdu.

Kdykoliv děti něco řeknou, měli by jim dospělí naslouchat a kdykoliv jim o něco jde, mělo by o to jít také dospělým. Pokud něco udělají, měli by jim dospělí věnovat pozornost. Oni vám to nikdy neřeknou, ale je tomu tak. Takže, jestli se děti rozhodnou zachraňovat Zemi, měli bychom je následovat.

V současnosti víme, že mnoho dospělých má problémy s překonáváním špatných návyků. Je zjištěno, že nám dá mnoho práce udělat i ty nejednodušší věci. Recyklace papíru, úspora vody a energie, omezení osobní dopravy - a to jsou přesně ty věci, které mohou Zemi jedině prospět. Přestože to jsou věci pro nás známé i samozřejmé, stále si neuvědomujeme následky některých lidských činností na životní prostředí, které mnohou vyvrcholit ekologickou katastrofou. Problémy, jež se v současné době začínají projevovat, nás většinou ponechávají lhostejnými, což pramení z naší výchovy v dětství.

Dnešní děti si tento luxus dovolit nemohou. Až dospějí, budou jim muset malé věci být samozřejmostí, protože budou řešit obrovské problémy o kterých jen mluvíme: oteplování Země, znečištění vod, kyselé deště, ozónová díra atd.

Podle mých zkušeností jsou děti nejen ochotné, ale dokonce dychtivé hrát svou důležitou roli. Potřebují však informace, povzbuzení, a co je důležité - pocit, že mají moc věci změnit. Nesmějí vyrůstat s vědomím, že problémy

životního prostředí, které nás i je čekají, jsou příliš velké, těžké, beznadějné a neřešitelné.

Dětem se musí říci a ukázat, že mohou vykonat velké a dobré věci pro Zemi. Měly by mít pocit uspokojení ze správně a dobře vykonané práce. To je odpovědností nás všech rodičů i učitelů.

I když se nám během našeho života nepodaří nic jiného, musíme je vybavit nástroji přežití. A v devadesátých letech to znamená, dát jim vědomí, že mohou změnit a zachránit svět.

UČITEL SE MÁ CHOVAT KE SVÝM ŽÁKŮM JAKO OTEC, MÁ MYSLIT, ŽE ZASTUPUJE TY, KTEŘÍ MU SVĚŘILI SVÉ DĚTI. SÁM NEMÁ MÍT CHYBY A NEMÁ CHYBY TRPĚT. JEHO PŘÍSNOST AŤ NENÍ NEVLÍDNÁ, JEHO VESELOST AŤ NENÍ ROZPUSTILÁ – PRVNÍ BY MOHLA VÉST K NENÁVISTI, DRUHÁ K OPOVRŽENÍ. AŤ MLUVÍ CO NEJČASTĚJI O TOM, CO JE ČESTNÉ A DOBRÉ, NEBOŤ ČÍM ČASTĚJI BUDE POVZBUZOVAT, TÍM VZÁCNĚJI BUDE NUCEN TRESTAT. AŤ SE HNĚVÁ CO NEJMÉNĚ, VŠAK AŤ NEPŘEHLÍŽÍ, CO JE TŘEBA OPRAVIT... NEJVÍCE ÚSILÍ JE TŘEBA VĚNOVAT TOMU, ABY SE UČITEL STAL DŮVĚRNÝM PŘÍTELEM SVÝCH ŽÁKŮ, ABY HO PŘI VYUČOVÁNÍ NEVEDLA JEN POVINNOST, ALE I LÁSKA.

Quintilianus

2. ROZBOR PROBLEMATIKY

2.1. EKOLOGIE A JEJÍ VÝVOJ

Již od vzniku naší planety a s rozvojem života na jejím povrchu se přírodní prostředí stále znečišťuje různými látkami.

Daleko horší než znečištění přírodní je znečišťování lidmi. Člověk v rámci svých zájmů a možností zasahuje do přírody, mění její tvářnost, samotný charakter krajiny a narušuje tím i přirozené podmínky potřebné pro život svůj, ale i rostlin a živočichů.

Lidská společnost svými zásahy ve stále větší míře mění strukturu jednotlivých ekosystémů - energetika, průmysl.

Uvědomělé hnutí za ochranu přírody se datuje od začátku minulého století. Vzniklo převážně z romantických, estetických a kulturních pohnutek, s cílem o zachování přírodního bohatství.

S bouřlivým rozvojem průmyslu a využitím krajiny je ochrana přírody orientovaná hlavně na ochranu přírodních zdrojů a péči o celou krajinu.

Hospodářský a civilizační vývoj nemá v žádném státě a zemi na světě trvale udržitelný charakter. Jak roste populace, tak roste i hospodářský vývoj. V souvislosti s tím vznikly problémy v oblasti životního prostředí.

Tyto problémy se podařilo ve vyspělých státech alespoň zčásti vyřešit. Ve většině měst v průmyslově vyspělých zemích je například ovzduší čistší než před 10 či 20 lety, mnohé řeky se podařilo zčásti vyčistit a lidé v těchto zemích jedí také zdravější potravu.

Bohužel, přesto se však celkový stav životního prostředí zhoršuje. Nejvýraznějším důkazem je prohlubování ozónové díry, bezprostřední hrozba změny klimatu, což mohou vidět nejen lidé v tomto oboru vzdělaní. Vzrůstá rovněž znečištění světového oceánu, ubývá orné půdy, rozšiřují se pouště. Rostou obavy o dostatek zdrojů sladké vody. Nejhrozivější je ale vymírání živočišných a rostlinných druhů.

Již dávno byli někteří vědci přesvědčeni o tom, že člověk je součástí přírody. Jako takový musí znát, chápat a respektovat vztahy v jejím dění, aby s ní mohl žít v souladu. Jinak nemá naději na přežití. Přírodní zákony jsou platné i pro samotného člověka. Nerespektování těchto základních ekologických požadavků ohrožuje i bytí samotného člověka. Mnohé země význam této nauky pochopily a začaly se chovat „ekologicky“. Zařadily ekologickou výchovu do všech typů škol. Výsledky jejich rozumného chování jsou patrné ve stavu životního prostředí, v ochraně přírody, ale hlavně v průměrné délce vlastního života.

Lidé jsou schopni ovlivňovat životní prostředí a mnohé změny, které učinili, jsou velmi účinné a dobré. Avšak spousta lidských činností životní prostředí poškozuje.

Přírodní katastrofy mohou být přirozené - sopečné výbuchy, zemětřesení, záplavy, požáry, ničivé větry apod. S těmito se příroda dovedla vždy vyrovnat. Daleko nebezpečnější jsou katastrofy vyvolané člověkem - imise, odpady, odlesňování, ropné havárie, znečišťování vody, ovzduší, mizení rostl. a živoč. druhů aj.

Ekologie

= věda zkoumající vztahy mezi organismy navzájem a mezi organismy a prostředím

Zabývá se:

- vztahy mezi jednotlivými organismy a jejich prostředím (zkoumá vliv organismu na prostředí a zpětný vliv prostředí na celkový stav a způsob života organismu)
- souhrnem různých vztahů v prostředí (zkoumá uspořádání těchto vztahů a jejich význam pro život jednotlivých částí přírody i celé biosféry - sféry života).

Slovo **ekologie** pochází z řeckého *oikos* - dům a *logos* - věda. Doslovným překladem znamená slovo ekologie studium organismů v jejich obydlí.

Lidé si odedávna všímali vztahů organismů k prostředí, proto mají ekologická bádání dlouhou tradici. Jako samostatná vědní disciplína byla však ekologie vymezena až v 19. století. Plného uplatnění dosahuje až v současnosti.

V ekologii rozlišujeme mnoho oborů.

OBOR	OBLAST ZKOUMÁNÍ
Ekologie rostlin	Vztahy mezi rostlinami a prostředím.
Ekologie živočichů	Vztahy mezi živočichy a prostředím.
Ekologie moře	Vztahy mezi organismy a prostředím v moři.
Ekologie lesa	Vztahy mezi org. a prostředím v lese.
Ekologie obecná	Obecně platné ekologické principy.
Ekologie člověka	Vzájemné vztahy mezi člověkem a prostředím.
Ekologie krajiny	Souvislosti mezi částmi krajiny, změny v krajině (včetně důsledků činností člověka).
Ekologie globální	Souvislosti a změny na celé planetě Zemi a jejich vliv na život.

[12; 23]

S pojmem ekologie je spojena i řada dalších výrazů, které bychom si měli osvojit a hlavně je pochopit. Jako budoucí ekologové bychom měli alespoň několik těchto výrazů bez problému znát a rozumět jim.

Seznam některých pojmů a výrazů týkajících se životního prostředí

Adaptace - přizpůsobení se změněným podmínkám. Živý organismus se přizpůsobuje podmínkám daného prostředí.
Akumulace vody - nahromadění vody v přirozeném (údolí, půda, rašelina) nebo v umělém (nádrže, rybníky, přehrady) prostoru.
Biosféra (ekosféra) - část zemského povrchu osídlená živými organismy, ve které se projevuje vzájemné působení mezi živou hmotou a jejím anorganickým prostředím.
Čistění odpadních vod - důležitá součást ochrany životního prostředí. Probíhá jednak jako součást přírodního procesu, nebo je výsledkem starostlivosti člověka.
Devastace krajiny - zásah přírody nebo člověka, který ohrožuje podstatu krajiny. Zpustošení způsobují přírodní živly (povodeň, požáry), nebo člověk nadměrnou civilizační činností.
Divoká skládka - živelné, nahodilé ukládání odpadu na určité území s negativním vlivem na životní prostředí, často ohrožující zdraví a snižující estetickou hodnotu prostředí.
Ekologická krize - zánik různých forem života na Zemi v důsledku podstatného zhoršení životních podmínek.
Ekologická rovnováha - stav, kdy vzájemné vztahy organismů a jejich vztahy k prostředí jsou ustálené a zakládají trvalost vzniknutých ekosystémů.
Ekologie - nauka o vzájemných vztazích mezi organismy a jejich prostředím, studuje funkci a strukturu přírody, je naukou o životním prostředí.
Ekosystém - název pro ekologický celek, který zahrnuje systém živých organismů a jejich neživé prostředí (louky, lesy, jezera).
Fauna a flóra - označení živočichů a rostlin.
Chráněná krajinná oblast - kategorie chráněného území velkoplošného krajinného celku.
Chráněné území - území, která jsou významná vzhledem na svoje přírodní bohatství a jejich ochrana je vyhlášená právními předpisy. Parky, oblasti, rezervace, naleziště, přírodní výtvory, přírodní památky.
Chráněný druh - druh rostliny nebo živočicha, vzácně se vyskytující nebo ohrožené vyhubením. Je jim poskytována právní ochrana.

Odpad - nejrůznější látky vystupující z výrobních procesů do prostředí bez dalšího využití. Vzniká z neekonomického využívání přír. zdrojů, surovin, materiálů.
Ochrana přírody - cílevědomá činnost člověka směřující k uchování jednotlivých druhů rostlin a živočichů.
Znečištění prostředí - znehodnocení přírody způsobené člověkem.
Životní prostředí - prostředí, kde žije člověk a jeho vztah k němu.

[9]

Ochrana přírody je stav harmonie mezi lidmi a zemí. Navzdory všemu postupuje ochrana přírody pomalu.

Ekologická výchova na základních školách sice ukazuje to správné a to špatné, ale nic nežádá. Nežádá žádné oběti a nenutí člověka měnit nesprávné měřítko hodnot.

Přitom v Listině základních práv a svobod ve čl. 35 je přesně definováno:

- Každý má právo na příznivé životní prostředí.
- Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí.
- Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Voda a život

Život vznikl ve vodě právě proto, že v ní tehdy byly nejvhodnější podmínky, a dodnes je voda hlavní součástí každého organismu a tvoří 60 – 99% jeho hmotnosti. Postupně zemskou atmosféru zaplňoval kyslík a živé organismy, které ho doposud čerpali výhradně z vody, jí opouštěli a přizpůsobovali se životu na souši. Dnešní obratlovci závislí na kyslíku jej čerpají ze dvou zdrojů – z vody a ze vzduchu.

Voda je dvojí - sladká a slaná, přičemž té slané je nesrovnatelně více a tvoří 97% veškeré vody na Zemi. Ve vodě žije na 300 000 dosud popsaných druhů živočichů a objem vody jako životního prostředí překonává objem souše a vzdušného prostředí. Ve vodě zůstaly z obratlovců ryby. Někteří obratlovci se do vody opět vrátili, zejména za potravou, ale kyslík stále čerpají ze vzduchu. Všichni jsou tedy závislí na kyslíku.

Voda tedy slouží obratlovcům jednak jako životní prostředí, jednak jako zdroj obživy a také jako místo na rozmnožování.

RNDr. Jiří Schauer – Obratlovci a voda

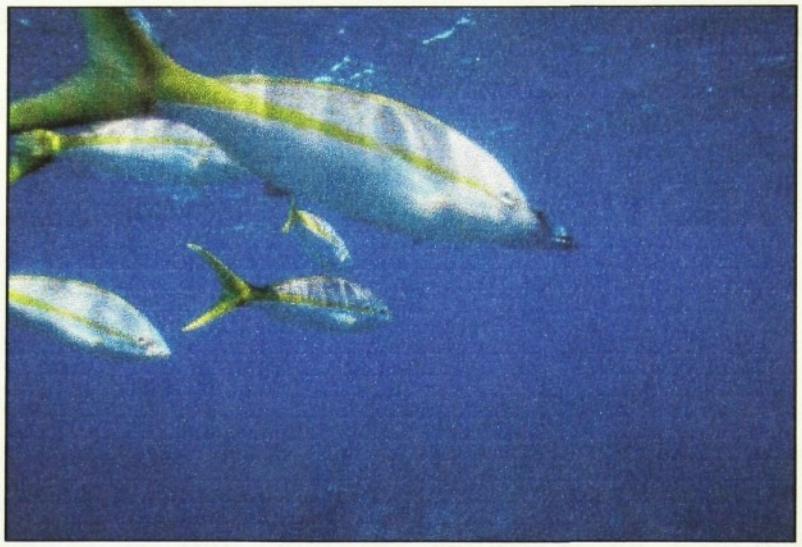

Ochrana vod v České republice

Ochrana vod v současné době se dostává do stavu, kdy právě končí první etapa pomoci našim řekám a nastává období systémového řešení. Je nutné si uvědomit, že toto řešení bude zřejmě časově delší a finančně náročnější.

Ing. Jaroslav Kinkor

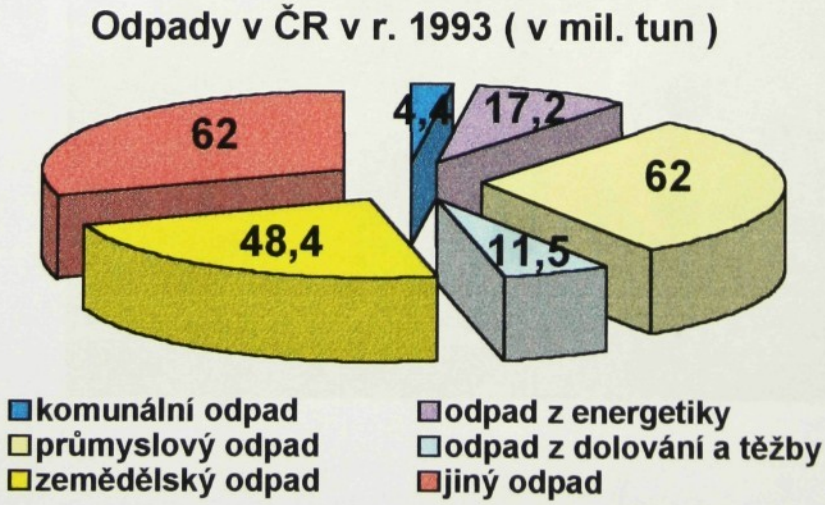

[13; 74]

Množství odpadů, které vznikají v domácnostech, v zemědělství, v dopravě, v průmyslu stále roste. Látky, které se původně považovaly za odpad, se znovu začínají využívat a označují se výstižnějším názvem „druhotné suroviny". Za odpad se považují takové látky, které se zatím nedají efektivně využívat.

Některé odpady znečišťují vodu, ovzduší a jiné se hromadí, tím zabírají velký prostor. Hromadění odpadu neznamená jen poškozování vzhledu krajiny (divoké skládky), ale i nebezpečí pro povrchové a podzemní vody, po okolní půdu a živou přírodu.

Pitná voda

Tělo dospělého člověka (70 kg) obsahuje asi 40 kg vody – 60%. Na udržování chodu organismu je zapotřebí denně mezi dvěma až třemi litry vody, přijímané ve formě vody a z potravy. Tato voda by ovšem měla být kvalitní.

Problémem je, že vody začíná být nedostatek, takže do budoucna se asi sama od sebe situace v tomto směru nijak nezlepší, spíše naopak.

Ve vodě se objevují sloučeniny, které tam skutečně dříve nebyly.

Musíme s kvalitou vody něco dělat, a to hned, neboť jen malý úbytek vody v těle způsobuje těžké poruchy zdraví a později dokonce smrt.

Dr. ing. Zdenek Pospíchal

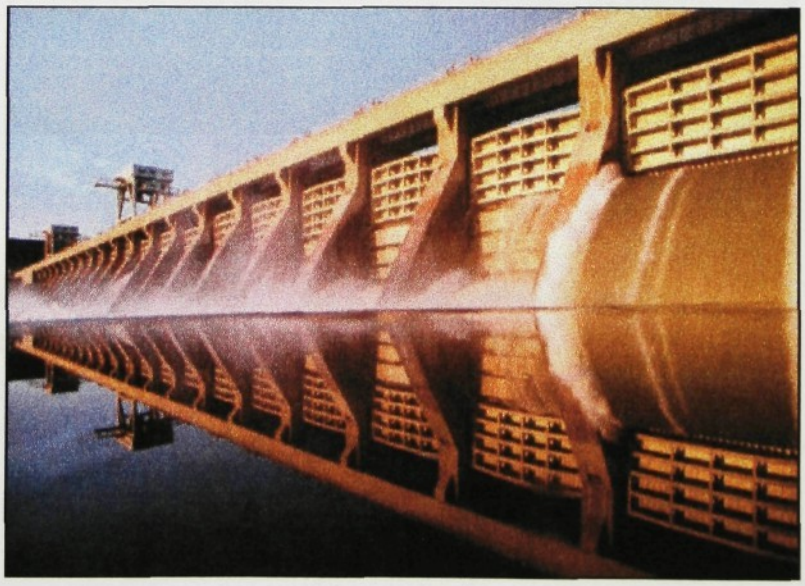

Řeky a jezera

Sladká voda je obsažena na Zemi pouze ve 2%. Podzemní vody vyvěrají v pramenech, tvoří stružky, potůčky, říčky, řeky a veletoky. V mořích se voda opět vypařuje, pára se kondenzuje v mraky, které větry odnášejí a voda se jako déšť či sníh opět vrací na zemský povrch.

Voda se řídí gravitací a z hor steče do nížin a do moří. Chladná horská voda se postupně otepluje, prudký tok s peřejemi a kaskádami se zklidňuje a zpomaluje. Balvany a kamenité dno se mění na písčité a hromadí se usazeniny – minerální a organické bahno. Při malém pádu řeka meandruje, mění koryto a vytvářejí se slepá ramena se stojatou vodou.

Dvě hlavní příčiny zhoršování jakosti tekoucích vod jsou: znečišťování odpadními vodami s vysokým obsahem hnilobných organických látek a eutrofizace, což znamená obohacování vody o minerální živiny, které vedou k nadprodukci vodních organismů – vodní květ, bujení vegetace.

Měli bychom si uvědomit, že v České republice je jen 5 (7) jezer. Proto přehradami budujeme údolní nádrže – vodárenské.

Nejběžnější stojaté vody tvoří rybníky.

Prof. RNDr. Vladimír Sládeček, DrSc.

Velmi nebezpečné je znečišťování moří a oceánů. Způsobují to zamořené vodní toky, námořní doprava, havárie ropných tankerů. Tyto nečistoty narušují základní vazby v mořských ekosystémech.

Přestože je na Zemi velké množství vody, její nerovnoměrné rozložení způsobuje, že je v některých oblastech vzácná, a proto se stává omezujícím faktorem pro život lidí, rostlin a živočichů. Přesto se s vodou často zbytečně plýtvá.

Příčiny znečišťování moří a oceánů

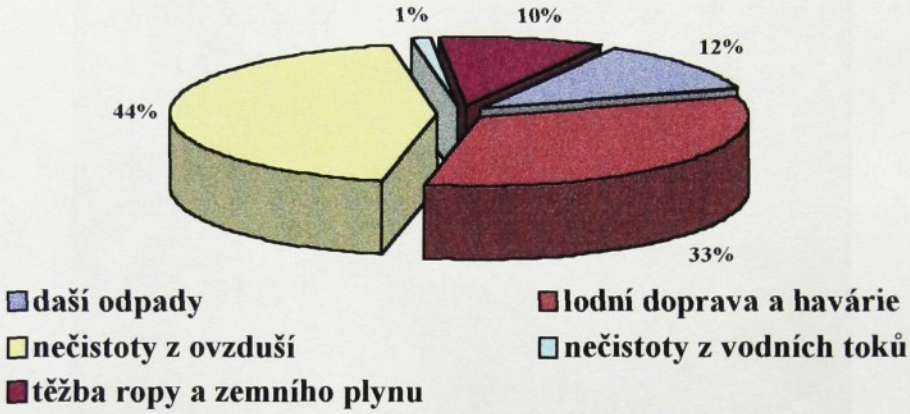

[13; 77]

Život rostlin

Ze všech živých bytostí na Zemi si pouze rostliny dovedou vyrábět potravu. Tento pochod se jmenuje fotosyntéza. Sluneční záření dopadající na listy rostlin zachycuje listová zeleň, látka, která je obsažena v rostlinných buňkách a dodává jim zelené zbarvení. Světelná energie pomáhá měnit vodu a oxid uhličitý na potravu v podobě cukrů, které jsou roznášeny mízou do všech částí rostliny a zajišťují jí tak energii potřebnou pro její život a růst. Vedlejším produktem fotosyntézy je kyslík, který rostlina vypouští z listů, ale bez kterého bychom se my lidé, zvířata i další organismy neobešli.

Rostliny nám slouží především také jako potrava. To však není vše. I v současné době umělých vláken obsahují naše šaty i jiné výrobky často vlákna přírodní. Vyrábějí se z nich lana a provazy, les nám dává dřevo, ale i dřevinu na výrobu papíru.

Oleje o nízkém obsahu tuku, které jsou pro lidský organismus prospěšné se extrahují ze semen, dále se používají i do dalšího množství výrobků (mýdlo, kosmetika, laky, barvy).

Rostliny nás chrání před vlivy počasí. Slouží jako stavební materiál, ale vysazují se i uměle, aby zabránily erozím.

Život živočichů

Vymírání je svým způsobem přirozený proces, protože živočišné druhy vymírají prakticky od počátku vzniku života. Stanovit přesný počet vyhynulých druhů přesně nelze. K rychlejšímu vymírání dochází v moderní době. Největším současným problémem je to, že člověk mění životní prostředí obrovským tempem a mnozí živočichové se novým životním podmínkám nejsou schopni přizpůsobit.

Každý jedinec však může k ochraně zvířat přispět velmi jednoduše a přímo. Stačí krmit ptáky v zimě, při vycházce do lesa držet na vodítku svého psa, stavět chráněné budky pro ptáky a dávat je na místa, která nejsou přístupná pokud možno kočce. Ale můžeme si i všímat, co ohrožuje zvířata v našem blízkém okolí a snažit se jim pomoci. Také lze vstoupit do jakékoli organizace, která se stará o zvířata. V každém městě, byť ne velkém, bývá většinou Dům dětí a mládeže. V těchto domech jsou jistě kroužky ochránců přírody.

Život na celé planetě

Život najdeme všude. Zelené listy jsou důležitým zdrojem potravy pro mnohé druhy živočichů. V rostlinách, na kamenech, ve vodě, v jeskyních, na poušti , ale i v Antarktidě, tam všude je možné najít život. Od hlubin oceánů až po vrcholky hor je téměř každý kout a každá skulinka zemského povrchu využita nějakou formou života. Mějme tedy na paměti, že tato planeta není jen pro lidi, ale my lidé se o ni dělíme s mnoha druhy živočichů a rostlin, a proto bychom neměli tak jednoduše zasahovat do jednotlivých ekosystémů.

2.2. GLOBÁLNÍ VÝCHOVA

Tento systém vznikl v osmdesátých letech v Anglii, USA a Kanadě.

Globální výchova se snaží reagovat na složitost a propojenost problematiky rozvoje a životního prostředí dnešního světa. Učí chápat svět, ve kterém žijeme jako složitý systém, pomáhá zbavit strachu z jeho těžko postihnutelné podstaty a naopak využívat ho sobě i planetě ku prospěchu. Rozvíjí schopnost moderní společnosti porozumět sobě, druhým, prostředí, komunikovat a tvořit, používat ke správným rozhodnutím nejen rozum, ale i intuici a cit.

- Podporuje kladný vztah k sobě, druhým a ke svému prostředí.
- Podporuje aktivní zapojení žáka do procesu výuky a jeho podíl na odpovědnosti za vlastní rozvoj.
- Dává přednost učení prožitkem před mechanickým učením zprostředkovaných faktů.
- Je zaměřena na budoucnost stejně jako na pochopení minulosti a jejich vzájemného ovlivňování.
- Učení je založeno na kontaktu s místem školy.

Obsahově se globální výchova dotýká těchto oblastí:

- budoucnost
- rozvoj světa
- ekologie a přežití lidstva
- místní a globální problémy ŽP
- problematika Sever – Jih
- mír, konflikty a bezpečnost
- lidská práva a odpovědnost
- sociální spravedlnost

„Globální výchova pro ZŠ a SŠ" Selby a Pik

2.3. EKOLOGICKÁ VÝCHOVA

- Ekologická výchova vede lidi k tomu, aby se chovali jinak a přijali jiný životní styl.
- Ekologická výchova vede k získávání znalostí o životním prostředí.
- Ekologická výchova pojednává o pocitech a postojích lidí k jejich prostředí.
- Ekologická výchova zahrnuje učení se rozhodovat, komunikovat, spolupracovat.
- Ekologická výchova je výchova k ochraně životního prostředí.
- Ekologická výchova vyžaduje blízký a přímý kontakt s přírodou.

U nás funguje dost organizací a středisek zajímajících se a poskytující služby v oblasti v školní a mimoškolní ekologické výchovy.

ALCEDOKONTAKT	Středisko ekologické výchovy Vsetín
Brontosaurus Praha 7	Člen Asociace Brontosaurus
CASSIOPEIA	Centrum ekologické a globální výchovy České Budějovice
CHALOUPKY	Středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě Kněžice
LIPKA	Dům ekologické výchovy Brno
PAVUČINA	Sdružení středisek ekologické výchovy
ROSA	Jihočeská nadace pro ochranu přírody České Budějovice
SEVER	Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory
SLUŇÁKOV	Středisko ekologické výchovy při Úřadu města Olomouce
ŠÍPEK	Středisko ekologické výchovy Český Krumlov
DIVOKÝ	Terénní ekologické středisko a naučná stezka Divoký
TEREZA	Sdružení pro ekologickou výchovu
TOULCŮV DVŮR	Ekologické centrum hl. m. Prahy

Alcedo – Dům dětí a mládeže je státní výchovně vzdělávací zařízení pro školní a mimoškolní výchovu dětí a mládeže, pedagogických pracovníků a dospělých. Cílem Alceda je pomocí pestré nabídky zájmových aktivit se co nejúčinněji a nejrozmanitěji podílet na ekologické a estetické výchově v regionu.

Chaloupky – toto středisko provozuje základní organizace Českého svazu ochránců přírody Kněžice. Středisko Chaloupky se snaží zprostředkovat porozumění a chápání jevů, dějů a vztahů v přírodě, posílit ohleduplnost a pocit zodpovědnosti člověka k přírodě, životnímu prostředí, sobě i druhým.

Sdružení Pavučina chce garantovat v rámci svých cílů úroveň ekologické výchovy a vzdělávání členských středisek v oblasti služeb pro školy

Toulcův dvůr – ekologické centrum nabízí prostřednictvím nejrůznějších programů pomoc při pedagogické práci. Nezasahuje do osnov, ale snaží se doplnit školní výuku o praktickou ekologickou výchovu. Programy jsou připraveny tak, aby se děti učily prožitkem, aby samy hledaly řešení ekologických problémů a získávaly odvahu k jednání ve prospěch přírody.

Výukové programy:

a) pro mateřské školy
b) pro I. stupeň základní školy
c) pro II. stupeň základní školy a víceletá gymnázia

Ekologická výchova by se měla projevit tím, že lidé jako jednotlivci i skupiny by měli mít možnost způsobit změnu jak lokálně, tak globálně.

Dále by výchova měla dávat smysl zkušenostem mladých lidí (většina z nich si myslí „životní prostředí je tam, kde žijeme“, nezajímá je ozónová díra nebo tropický prales na druhé straně zeměkoule).

Umožňuje převést jejich zájem o životní prostředí ve změny v chování (recyklace, výsadby, čištění řek, šetření energií).

Rozvíjí dovednosti a schopnosti měnit věci (zapojení a účast).

Podporuje chápání ekologických procesů a našeho vztahu k prostředí (motivuje k akci).

Právní zakotvení ekologické výchovy

V Ústavě České republiky jsou zakotveny zákony o ochraně životního prostředí:

- Listina základních práv a svobod
- Zákon o životním prostředí
- Zákon o ochraně přírody a krajiny
- Zřizování národních parků
- Zákon o soustavě základních, středních škol a vyšších odborných škol. **Základní škola** poskytuje základní vzdělání, zabezpečuje rozumovou výchovu ve smyslu vědeckého poznání a v souladu vlastenectví, humanity a demokracie a **poskytuje** mravní, estetickou, pracovní, zdravotní tělesnou výchovu a **ekologickou výchovu** žáků.

2.4. SPOLUPRÁCE STŘEDISEK EKOLOGICKÉ VÝCHOVY S FAKULTAMI PŘIPRAVUJÍCÍMI UČITELE

Tento průzkum byl proveden v následujících institucích: Alcedokontakt Vsetín, Dům ekologické výchovy Lipka Brno, Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory, Centrum ekologické výchovy Dřípatka Prachatice a centrum na Chaloupkách Kněžice.

Středisko ekologické výchovy je zařízení, které má profesionální zaměstnance, má prostorové zázemí pro svou činnost a poskytuje služby v oblasti vzdělávání a výchovy mládeže a pedagogické veřejnosti. Tyto služby zahrnují:

- výukové programy pro celé třídy, skupiny škol (od mateřských po střední), které probíhají v době školního vyučování jako součást, nejedná se tedy o činnost zájmovou
- semináře, terénní exkurze pro pedagogické pracovníky, jak učitele, tak i studenty

Střediska ekologické výchovy mohou nabídnout fakultám připravující učitele napojení na každodenní praxi ekologické výchovy a vzdělání. Spolupráce se může realizovat v následujících oblastech:

- exkurze do střediska – beseda s pracovníky
- přednáška – ukázky praktických metod EV
- terénní exkurze a praktika
- studentské zájmové kluby – sdružuje studenty s hlubším zájmem o problematiku EV
- pedagogická praxe studentů – samostatně vedou výukové programy

2.5. EKOLOGIE DO ŠKOL

Odkaz Josefa Vavrouška

V říjnu 1994 publikoval bývalý ministr životního prostředí Josef Vavroušek návrh na zavedení výuky předmětu Ekologie člověka do škol všech stupňů, „ ... *aby co největší počet mladých lidí získal znalosti základních problémů spojených s interakcí mezi člověkem a ostatní přírodou a zároveň se seznámil s možnostmi řešení těchto problémů prostřednictvím trvale udržitelného rozvoje.*".

Josef Vavroušek zformuloval cíle programu, definici Ekologie člověka a vytvořil základní strukturu programu.

Po mnoha ověřovacích sériích výukových programů, kurzů byly vyvozeny tyto závěry.

Výukové programy provedou žáky a studenty od zlepšení jejich schopností týmové práce či řešení přes studium místních ekologických problémů až po chápání globálních souvislostí, souvislostí ekonomického rozvoje a ochrany prostředí a možností zapojení do řešení ekologických problémů.

Byly navrženy čtyři vhodné způsoby začlenění:

- samostatný předmět
- vícedenní kurs
- epochová výuka (waldorfské školství)
- učební celek v rámci stávajícího průřezového předmětu (zeměpisu, občanské nauky, dle podmínek školy případně i jiného)

Společnou charakteristikou začlenění do výuky je zařazení tak, aby jej žák absolvoval vždy alespoň jednou na 2. stupni ZŠ a na střední škole.

Ekologická výchova nebo výchova k ochraně životního prostředí by měla u dětí utvářet základní hygienické a sociálně kulturní dovednosti a návyky ve vztahu k životnímu prostředí, probouzet citový vztah k životnímu prostředí, vztah k přírodě, k výtvorům lidské práce i k lidem samotným a poskytnout základní poznatky o správném a nesprávném vztahu a chování člověka k životnímu prostředí (hlavně k přírodě).

Prvky ekologie výchovy musí prolínat celým výchovným působením. Mají rozvíjet vyjadřovací dovednosti a schopnosti ve vztahu k prostředí, utvářet hygienické návyky, rozvíjet citové vztahy k přírodě a její estetické vnímání, pomoci získávat konkrétní poznatky o přírodě a jejích částech. Důležité je vytváření dovedností a návyků v udržování čistoty, v ošetřování rostlin a úpravě okolního prostředí.

2.6. HUDBA A JEJÍ VÝVOJ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Prapůvod hudby na území, které dnes zaujímá Česká republika, se ztrácí kdesi hluboko ve středověku. Na počátku stojí církevní vliv za Velkomoravské říše, protože tuto část pokřesťanštili svatí bratři Cyril a Metoděj.

Například slova nejstarší české písně Hospodine, pomiluj ny byla zapsána už před začátkem 11. století.

Po pádu Velkomoravské říše byla namířena česká hudební pozornost k Západu. Byzantskou církvi vystřídala církev římská. Tento směr se ustálil natrvalo.

Koncem 12. století ovládal veškerou hudbu jednohlasý zpěv. Z něj vycházeli v Čechách lidové skladby náboženské, které se zpívaly při bohoslužbách, a později umělé písně.

Také v první polovině 15. století se Jan Hus a jeho následovníci přidržovali jednohlasému zpěvu, zatímco Západ se již začal plně věnovat polyfonii.

Světská hudba se do konce 14. století prakticky nepěstovala. Teprve Mistr Záviš začal skládat hudbu melodickou. Nová hudba patnáctého a šestnáctého století pronikala do českých zemí pomalu ale jistě. Za vlády Rudolfa II. (1575-1612) soustředila Praha evropský muzikální život. Někteří významní skladatelé si osvojili polyfonní styl např. Kryštof Harant z Polžic.

Přesto vývoj české hudby nebyl jednoduchý. Třicetiletá vyčerpávající válka byla další překážkou české hudby. Habsburský dvůr se přestěhoval z Prahy do Vídně, prohraná bitva na Bílé hoře, a to vše utržilo ránu kulturnímu životu v Čechách a tedy i hudebnímu umění. Všichni, kdo by mohli tomuto umění prospět, buď zahynuli, nebo emigrovali. Vždyť i Jan Ámos Komenský, českobratrský biskup a učitel, sám dobrý muzikant, emigroval a zemřel v Holandsku.

Obnova postupovala pomalu. Začalo kvést evropské barokní umění, hlavně ve Francii, Itálii, Německu, ale kupodivu se mu začalo dařit i u nás.

V polovině 18. století se stala podstatná změna. Přechod baroka ke klasicismu. Od Bacha k Mozartovi.

Čeští komponisté skládali a budovali tak základy i současné hudbě. V této době nastal nebývalý rozmach hudby v Čechách i na Moravě, kterému jistě dalo podnět i přirozené nadání českých lidí pro muziku. Ne nadarmo se říká: „*Co Čech, to muzikant.*"

Hudba prošla ještě dalšími významnými změnami, ale přesto nás doprovází po celý život, generaci za generací, a jen málokdo si nezazpívá rád. I přestože nezpívá, alespoň si pobrukuje.

3. HUDEBNÍ VÝCHOVA A EKOLOGIE NA I. STUPNI

Každý učitel má možnost pracovat podle svých metod i materiálů, přičemž musí ovšem dodržovat dané osnovy a používat dané učebnice. Měl by ovšem dát také prostor žákům, aby se podíleli na obsahu hodiny, aby se naučili pracovat s vlastními názory, ale též i s chybami.

Děti učí nás a my je pouze vzděláváme.

Žák, jakožto malé dítě, rád zpívá a brouká. Proč mu neumožnit, aby přes svou zálibu poznal ještě jinou oblast než hudební. Co například oblast ekologickou. Vždyť není dána přesně ostrá hranice, která hodina má jak vypadat. Jestliže má být hodina pouze poslechová, proč ne? Ale nebylo by přeci nic těžkého zahrnout do poslechové hodiny i zčásti ekologickou výchovu.

3.1. STAV EKOLOGIE V LITERATUŘE NA I. STUPNI

Na I. stupni se žáci se samostatným předmětem *ekologická výchova* nesetkávají. Ale poznávají ji jako součást předmětu prvouka, vlastivěda, přírodověda a dále na druhém stupni v zeměpise a přírodopisu.

Seznamují se se vznikem života na Zemi, s vývojem živočišných i rostlinných druhů, s vývojem člověka, ale i s jeho zásahy do živé i neživé přírody. Dále také poznávají důsledky těchto činností.

PRVOUKA - komplexní předmět, v němž žáci získávají znalosti a zkušenosti z oblasti přírodovědných a společenskovědních oborů.

VLASTIVĚDA - obsah vlastivědy je regionálně ohraničen - týká se krajiny domova i školy, dále vzdálených krajin. Žáci se učí správně chovat k svému životnímu prostředí, ale i k přírodě.

ZEMĚPIS - poznávají krásy celé naší Země.

Ekologická výchova je zde uplatněna jen v náznacích a krátkých odstavcích, ale její důležitá složka není zcela využita. V ostatních předmětech jako český jazyk, matematika, výtvarná výchova, tělesná výchova, hudební výchova není použita skoro vůbec, přestože pro dobrého pedagoga by jistě nebyl velký problém, občas ekologickou výchovu do těchto předmětů zařadit.

Vždyť ve všech těchto předmětech se žáci setkávají s přírodou, ať čtou nebo počítají slovní úlohy či malují, cvičí v přírodě nebo nakonec zpívají.

Má-li člověk pochopit skutečnou hloubku ekologických problémů a nebezpečí, které i nám jako živým bytostem hrozí, pak si musíme uvědomit základní zákonitosti vztahů mezi živou přírodou a prostředím, které platí pro jednotlivé organismy i pro soubory organismů na souši i ve vodách.

Tyto informace o živé přírodě žáci získávají v pátém až sedmém ročníku, proč tedy nepřiblížit toto také žákům mladším a i těm nejmenším. Vždyť hudba je, dá se říci, na druhém místě s čím se od kojeneckého věku setkávají.

Žáci se s ekologií mohou setkat pouze v knihách, které jsou na tento obsah zaměřeny, ale jen stěží je lze uplatnit v normální výuce na základních školách. Navíc je tato literatura dostupná zatím pouze v městských knihovnách a ne v knihovně školy. Jak jistě víme, všechny děti nejsou dobrými čtenáři, ale zato jsou výbornými posluchači a rády o všem diskutují. Bylo by dobré toho využít.

Literaturu z oblasti ekologie může použít každý pedagog a začlenit ji jako doplněk k vlastnímu předmětu. Některé knihy jsou vyjmenované v citaci a prostudované literatuře.

4. POZOROVÁNÍ

V každodenní praxi mám možnost pozorovat zájem žáků o stav životního prostředí ve svém okolí a zároveň mám možnost poznat úroveň jejich vědomostí a znalostí v této oblasti.

Při své práci jsem zjistila, že žáci jsou vlivem civilizace a technických vymožeností už od dětství určitým způsobem odváděni od přírody. Děti tráví stále více času u televize, počítače či videa. Přitom příroda je pro nás nepostradatelná, krásná a zajímavá. Čím více ji rozumíme, poznáváme její zákonitosti, tím více si uvědomíme, jak je nutné ji chránit. Na základě svého zjištění jsem se rozhodla rozvést závěrečnou práci, která se zabývala stejnou problematikou a dále ji doplnit o mé praktické poznatky z výuky ekologie v rámci hudební výchovy na I. stupni ZŠ.

Podle zjištění je nejlépe začít s touto výchovou už od nejútlejšího věku. Proto ve své práci navrhuji začít výuku ekologie již v 1. ročníku. Ekologická výchova by se však neměla provádět takovým způsobem, jaký se používá v mnoha ostatních školách – měřit spotřebu energie a vody, učit se sáhodlouhé rovnice vzniku kyselého deště, poslouchat přednášky plné cizích výrazů (kterým samozřejmě děti nerozumí), nutit děti sbírat sběr pod výhružkami špatných známek apod. Pak se vše stává jen nutností a neuvěřitelnou otravou. Na ekologii se v budoucnu dívají jen jako na omezování pohodlného života.

Předpokladem této práce bylo vypracovat takový návrh výuky ekologie v rámci hudební výchovy, aby si každý žák uvědomil, že budoucnost záleží i na něm, že budoucnost může být taková, jakou si přeje. Tedy taková, která dovolí všem lidem a všem dalším druhům na naší planetě kvést.

Při vytváření návrhu výuky hudební výchovy s výukou ekologie jsem vycházela ze stanoveného počtu hodin hudební výchovy pro jednotlivé ročníky. Hlavní část učiva zůstala beze změny a z ní byla vybrána část písniček obsahujících náměty využitelné při výuce ekologie. Následovalo vypracování metodického postupu pro zařazení výuky ekologie do hodin hudební výchovy, jehož ukázku předkládám v této práci. Tento metodický postup jsem si zčásti ověřovala v praxi po dobu jednoho školního roku.

5. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ TÉMATU

V odborné literatuře jsem si vyhledala směr, kterým by se podle mého názoru mohla ubírat výchova k ekologii na základní škole. Hlavním bodem by se měla stát takzvaná morální ekologie, tzn. změny v myšlení lidí, změny v jejich měřítku hodnot, stavějící do popředí ducha, morálku a etiku.

Je důležité pomoci rozvíjet v dětech citový vztah k životnímu prostředí. Není důležité žáky nutit číst o ekologických katastrofách, divokých skládkách, ekologických hnutích, nebo o vymírajících druzích živočichů a rostlin. Alespoň ne na základní škole. Domnívám se, že je mnohem účinnější ukázat jim krásu přírody, krásu kraje, ve kterém žijí a tím žáky motivovat k vlastní iniciativě ve vztahu k životnímu prostředí.

Pod mým vedením si žáci založili třídní knihovnu, do které nosí knihy z domova s tématikou zaměřenou na živou i neživou přírodu, knihy o zvířatech, cestopisy, dobrodružnou literaturu a pohádky.

Už jenom prohlížením obrázků v těchto knihách se žáci seznamují s novými fakty a vytváří si k poznanému vztah, neboť jak jsem si měla možnost zpětně si ověřit, žáci jsou schopni díky názornosti si více zapamatovat a lépe informace pochopit. Proto jsem se rozhodla tohoto poznatku využít a zapracovat do svého návrhu výuky ekologie v hodinách hudební výchovy více názornosti a zároveň možnost využít již získaných vědomostí žáků.

K zmapování a ověření znalostí žáků z ekologie v jednotlivých ročnících jsem zpracovala dotazníky, které ve spolupráci s ostatními pedagogy žáci vyplnili a tak jsem získala vstupní informace k vypracování návrhu učebních osnov. Ukázku těchto dotazníků jsem zařadila do přílohy této práce.

5.1. OBSAH UČIVA V JEDNOTLIVÝCH ROČNÍCÍCH

Rozhodla jsem se začlenit ekologickou výchovu do předmětu hudební výchova. Tento postup nelze ale udělat bez následujícího metodického postupu pro jednotlivé ročníky, ověřeného alespoň částečně v praxi.

Úkolem této práce není vytvoření nových osnov, ale hledání oblastí, kde by bylo nejvhodnější ekologickou výchovu zařadit.

1. ročník

Hudební výchova je zaměřena na pěvecké činnosti, instrumentální činnosti, poslech a hudebně pohybové činnosti. Ekologickou výchovu by bylo možné vřadit do všech těchto oblastí, kde by bylo vhodné přihlédnout k aktuálnosti, k vyspělosti žáků, k zájmu o danou problematiku. Jistě se rádi zapojí i žáci, kteří nemají takový hudební cit a nadání.

2. ročník

Lidové písně, poslech melodií, hra na různé nástroje i hudebně pohybové činnosti je možné nenásilně zaměřovat na získávání znalostí nejen hudebních ale i ekologických.

3. ročník

Žáci, kteří jsou takto vedeni již od první či druhé třídy mají dobré znalosti, že i sami sledují a snaží se o začlenění ekologické výchovy do tohoto předmětu.

4. ročník

Žáci si mají osvojit 12 písní a pracovat nejméně s 10 poslechovými skladbami a 2 pohybovými hrami. Tyto děti jsou vyspělejší a samy mohou hledat i další nové písně v jiných zpěvnících i vhodné poslechové skladby.

5. ročník

Je opět nutné dodržet osnovy, ale zde je opět možné zařadit další nové písně a pohybové hry.

Vzhledem k vývojovému stupni žáků 5. ročníku není vhodné ho nutit k danému tématu, práci. Reakce by byla spíš negativní.

Rozbor obsahu osnov Hv pro 1. až 5. ročník

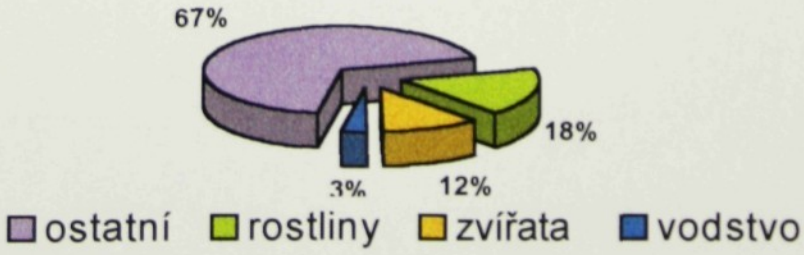

Příklad hodiny Hv s ekologickým námětem zaměřeným na čistotu vod

1. ročník

Rybička maličká

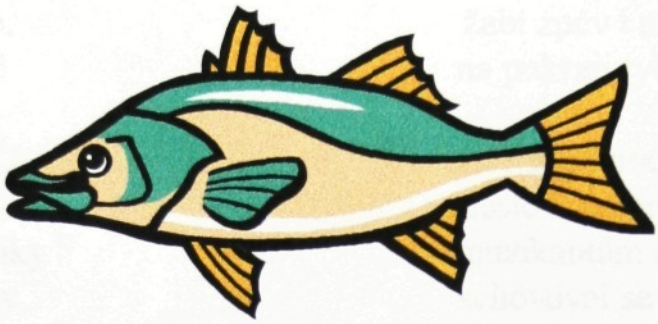

ÚVOD - 15 minut - rozhovor formou otázek a odpovědí
- k čemu potřebujeme vodu
- čistota vod v řekách a rybnících
- rozdíl mezi potokem a řekou
- kam lidé dávají odpadky
- kteří živočichové žijí u vody
- jak dýchají a čím se živí

SAMOSTATNÁ ČÁST HODINY - 20 minut - zpěv
- pohyb ryby - v znečištěné vodě a v čisté vodě

ZÁVĚR - 10 minut - zhodnocení - co jsme se naučili nového
- jak se budeme chovat k vodě v přírodě i doma
- ochrana živočichů

2. ročník

Václav Trojan: ***Zpěv žabáka***
doplňkový text: **Josef Kožíšek:** ***Žabí koncert***

Za šera a za rosy
hrají žáby v rákosí;
jedna hraje, druhá zpívá,
po notě jim třetí kývá:
„Žáby, žabky žabaté,
ať se nikdo nezmate!

Na blankytě ve výši
měsíček nás uslyší;
na ty naše zlaté strunky
dá si hráti za korunky,
jářku, žabky žabaté,
ať mu pěkně zahráte!"

Pantatíček kulatý
neměl sebou dukáty;
nedal za hru ani babky,
ale těšil milé žabky:
„Zítra, až se vrátím,
dvakrát tolik zaplatím."

Vyšel měsíc nad lesy,
posvítil jim v partesy;
hvězdy malé i ty větší
poslouchaly z povzdálečí
žabí zpěv i muziku
na pokraji rybníku.

Zvoní půlnoc do ticha,
měsíc k horám pospíchá,
muzikantům na rybníce
schovával se víc a více,
ale žáby z rokytí:
„Pantatíčku, platiti!"

[4; 114]

ÚVOD - 10 minut - u jaké vody žijí žabky – čistá, znečištěná
- jak vypadá žabka
- kde se vyvíjí
- čím se živí - hmyz
- chráněný tvor
- viděli jste někde uhynulé žáby - zvýšená opatrnost (jízda)

SAMOSTATNÁ ČÁST HODINY - 20 minut - přednes básně
- poslech hudby
- kuňkání veselých žab
- pohybem předvést žabku - žijící v čisté a znečištěné vodě

ZÁVĚR - 15 minut - zadán dotazník, ukázka uvedena v příloze práce

3. ročník

Bedřich Smetana - *Vltava*

ÚVOD - 15 minut - jaké byly vody v tocích dříve - v mládí našich prababiček a pradědů
- jaké jsou v současné době
- proč jsou takové - odpady, hnojiva, deště
- voda v tocích a pitná voda - proč je pitná (čističky vod a úprava vod)

SAMOSTATNÁ ČÁST HODINY - 20 minut - poslech
- jaká je Vltava v současné době a jak by asi skladba zněla dnes

ZÁVĚR - 10 minut - pomoc okolí našim vodám: nemýt auta u potoků
nezahazovat odpadky
udržovat čistotu a chránit přírodu

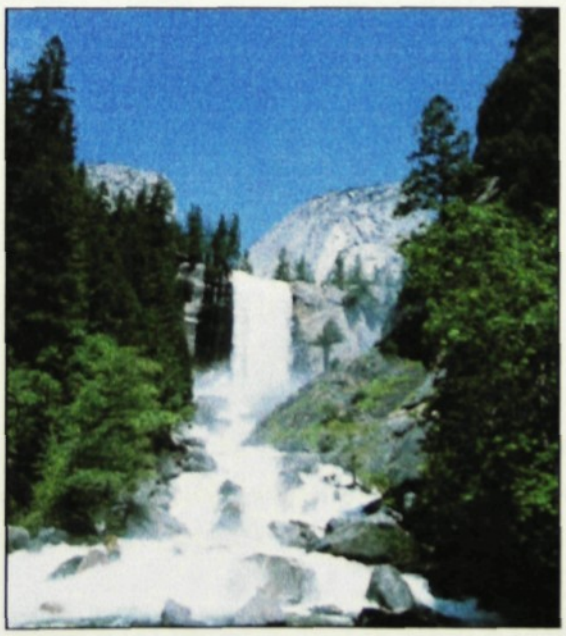

4. ročník

Bohuslav Martinů - *Otvírání studánek*

KRÁLKO, MILÁ KRÁLKO

Do půlkruhu obstoupili pramen.
Sotva dýchá, tolik bláta na něm;
a do trávy položili rýče, lopaty a misky.
Kámen odvalili; pramen rozbředl se jako kotě.
Nechali jej s královničkou o samotě,
když do trávy rozprostřela šátek bílý.
Pak všichni za ruce se vzali
a kolem těch dvou kolo udělali,
ústa k písni našpulili.

Zpěv: Králko, milá králko,
studánko Rubínko,
proč tebe zkalili,
proč že tě rmoutili?
Krátké dny a dlouhé noci
byla jsi sama bez pomoci.
Králko, milá králko,
studánko Rubínko,
už jsi v naší moci.

[5; 87]

ÚVOD - 10 minut - proč se čistí studánky, toky, rybníky
- je správné mýt si auta u řek
- jak se lidé chovají k přírodě
- rozdíly vod stojatých a tekoucích

SAMOSTATNÁ ČÁST HODINY - 20 minut - přednes, poslech
- ukázka správného chování u vody (předkreslená plachta znázorňující vodu)

ZÁVĚR -15 minut - co víme a co budeme pro přírodu a čistotu vod dělat
- dotazníky viz. příloha

5. ročník

Opakování

ÚVOD - 15 minut - vysvětlení slova ekologie, ochrana životního prostředí
- jak chránit životní prostředí
- druhy ekologických a neekologických elektráren
- chování lidí

SAMOSTATNÁ ČÁST HODINY - 20 minut
- opakování písní s vodní, rostlinou a živočišnou tematikou

ZÁVĚR - 10 minut - zhodnocení
- co jsme se naučili, jak budeme pečovat o životní prostředí
- jak se budeme chovat a čím budeme pomáhat k záchraně Země
- dotazníky v rámci domácího úkolu viz. přílohy

5.2. CELKOVÝ PŘEHLED VÝUKY EKOLOGIE V PŘEDMĚTU HUDEBNÍ VÝCHOVA - MOŽNOST VČLENĚNÍ

1. ročník

Měsíc	Poč. hodin	Název písně	Vztah obsahu písně k ekologii	Pramen
IX.	4 hod / 1 ekol.	Skákal pes	Zvířata a rostliny ve volné přírodě	HV pro 1. roč.
X.	4 / 3 ekolog.	Pod naším okýnkem	Stromy, rostliny	HV pro 1. roč.
		Poslech básně od J. Čarka *Ráj domova*	Svět a krása zdravé přírody	HV pro 1. roč.
		Rybička maličká	Voda a vodní živočichové	HV pro 1. roč.
XI.	4 / 1 ekol.	Pod našima okny	Význam vody pro život	Já, písnička - 1. díl, str. 54
XII.	3 / 1 ekol.	Poslech skladby od P. Ebena *Sníh*	Skupenství vody, čistota ovzduší	HV pro 1. roč.
I.	4 / 1 ekol.	Letěla husička	Čistota vody	Já, písnička - 1. díl, str. 35
II.	3 / 1 ekol.		Opakování, co již známe	
III.	4 / 1 ekol.	Tancovala žížala	Význam vody pro půdu	HV pro 1. roč.
IV.	4 / 1 ekol.	Prší, prší	Význam deště pro život v přírodě	HV pro 1. roč.
V.	3 / 1 ekol.		Kreslení s vlastním vyprávěním o dešti	HV pro 1. roč.
VI.	2 / 1 ekol.	Opakování písní	Mezi písněmi vyprávění o významu vody pro život	HV pro 1. roč. Já, písnička

4 / 1 ekol. – 4 hodiny v měsíci z toho je možné zaměřit jednu hodinu na ekologii

2. ročník

Měsíc	Poč. hodin	Název písně	Vztah obsahu písně k ekologii	Pramen
IX.	4 / 1 ekol.	Nic nedbám	Zahrádka potřebuje déšť, ošetřovat - voda znamená život.	HV učebnice pro 2 . ročník
X.	4 / 1 ekol.	Chajda malá	Voda je velmi důležitá, ale je také nebezpečný živel.	Já písnička, 1. díl, str. 82
XI.	4 / 1 ekol.	Texty k tvořivé práci : F. Hrubín – Čáp a žáby	Kteří živočichové žijí ve vodě a u vody.	F. Hrubín Špalíček str. 13
XII.	3 / 1 ekol.	Sněhulák	Změna skupenství vody	HV pro 2. ročník
I.	4 / 1 ekol.	Opakovaní znalostí z předešlých hodin	Voda - život, její skupenství Živočichové u vody a ve vodě	
II.	4 / 1 ekol.	D. Raimannová Bouře - říkadlo	Koloběh vody v přírodě	HV pro 2. ročník
III.	4 / 1 ekol.	Texty k tvořivé práci Krokodýl	Kde žije , co je to řeka a kam teče.	HV pro 2. ročník
IV.	4 / 1 ekol.	Krokodýl	Co žije za živočichy u nás v řece a jaké máme řeky – čisté nebo znečištěné – vypouštění odpadů	HV pro 2. ročník
V.	4 / 1 ekol.	Holka modrooká	Rozdíl mezi potokem a řekou - čištění potoků	HV pro 2. ročník
VI.	2 / 2 ekol.	Perpentykl	Kteří živočichové žijí v rybníce, rozdíl mezi potokem, řekou a rybníkem - čistota vod.	HV pro 2. ročník
		Opakovaní znalostí za celý školní rok	Co známe a co budeme dělat pro ochranu životního prostředí.	

Pracujeme s metodikou pro 2. ročník, s učebnicí a zpěvníkem Já, písnička; 1. díl.

3. ročník

Měsíc	Poč. hodin	Název písně	Vztah obsahu písně k ekologii	Pramen
IX.	4 / 1 ekol.	Opakování písní z loňského roku	Co jsme udělali pro přírodu o prázdninách – vyprávění.	
X.	4 / 2 ekol.	B. Smetana Vltava - poslech	Vyprávění o vodě, pohyb vody, jaká voda je vyjádřena skladbou B. Smetany.	B. Smetana Má vlast
			Jaké jsou řeky dnes a jaké bývaly za mládí našich dědečků a babiček.	
XI.	4 / 1 ekol.	Dievča, čo robíš	Koloběh vody – rosa.	HV pro 3. ročník
XII.	3 / 1 ekol.	Když jsem byl malučký	Voda – život. Znečištění našich vod.	HV met. pro 3. ročník
I.	4 / 1 ekol.	Opakování		
II.	4 / 1 ekol.	Stará archa	Voda znamená život, ale je to živel – potopa.	Já, písnička
III.	4 / 1 ekol.	Červený šátečku	Čistota vod.	HV pro 3. ročník
IV.	4 / 1 ekol.		Pitná voda a voda vodních toků.	
V.	4 / 1 ekol.	Statní hymna	Krása naší Země.	HV pro 3. ročník
VI.	2 / 1 ekol.	Opakování písní	Co známe a co budeme dělat pro záchranu naší Země.	

4. ročník

Měsíc	Poč. hodin	Název písně	Vztah obsahu písně k ekologii	Pramen
IX.	4 / 1 ekol.	Opakování z loňského roku	Vyprávění o tom, co děti dělaly o prázdninách pro čistotu vod.	
X.	4 / 1 ekol.	Už ty pilky	Vodní mlýny – voda jako zdroj energie.	HV pro 4. ročník
XI.	4 / 1 ekol.	Poslech - J. Suk Vesnická serenáda	Rozdíl mezi městem a vesnicí.	HV pro 4. ročník
XII.	3 / 1 ekol.	Náš kraj	Krása Země.	HV pro 4. ročník
I.	4 / 2 ekol.	Teče voda, teče	Jaká voda dnes protéká toky a jaká protékala např. v minulých staletí.	Já, písnička, 2. díl, str. 25
		Opakování	Co jsme se nového naučili.	
II.	4 / 1 ekol.	Čtyři koně jdou	Jak lidé překonávají vodní toky, přemostění, hráze, nádrže, změna směru toku....	HV pro 4. ročník
III.	4 / 1 ekol.	Poslech B. Martinů Králko, milá králko - Otvírání studánek	Čištění studánek, potoků, řek.	HV pro 4. ročník
IV.	4 / 1 ekol.	Na tom bošileckým mostku	Proč se dnes přemosťují vodní toky?	HV pro 4. ročník
V.	4 / 1 ekol.	Za vodou, za vodou, za vodičkou	Vodní rostliny a živočichové. Voda - význam pro život.	HV pro 4. ročník
VI.	2 / 1 ekol.	Opakování	Jak se chovat v přírodě.	

5. ročník

Měsíc	Poč. hodin	Název písně	Vztah obsahu písně k ekologii	Pramen
IX.	4 / 1 ekol.	Opakování	Co jsme dělali k ochraně životního prostředí o prázdninách.	
X.	4 / 1 ekol.	Hráz	Krása přírody - rostlin, živočichů - voda je nutná pro život.	Já, písnička , 2. díl , str. 71
XI.	4 / 1 ekol.	Červená růžičko	Voda – význam pro život, a proto s ní musíme šetřit.	Já písnička, 1. díl, str. 14
XII.	3 / 1 ekol.	Rolničky	Skupenství vody.	Já, písnička, 1. díl, str. 110
I.	4 / 2 ekol.	Voděnka studená	Skupenství vody, čistota vod.	HV pro 5. ročník
		Opakování	Co známe.	
II.	4 / 1 ekol.	Poslech B. Smetana Z domoviny	Láska a úcta k vlasti ochrana ŽP.	HV pro 5. ročník
III.	4 / 1 ekol.	Ej, lásko, lásko	Voda v tocích protéká – energie - elektrárny - čistota ovzduší a tedy i vod.	Já, písnička, 1. díl, str. 14
IV.	4 / 1 ekol.	Okolo Pavlovic	Pitná voda a voda v tocích – rozdíly.	HV pro 5. ročník
V.	4 / 1 ekol.	rie měsíce	Vodní živočichové - druhy vodstva.	Já, písnička, 2. díl, str. 35
VI.	2 / 1 ekol.	Opakování	Co uděláme k ochraně ŽP.	

Písně pro děti od skladatele Jaroslava Uhlíře a textaře Zdeňka Svěráka je možné použít jako doplňkovou část hodiny. Jsou písničky melodické, ale zároveň i velmi poučné.

6. HYPOTÉZY A VÝSLEDKY

Hypotéza č. 1: Znalosti žáků v oblasti ekologie nejsou na odpovídající úrovni a nemají ucelenou představu o celkovém stavu životního prostředí.

Hypotéza č. 2: Žáci na I. stupni ZŠ dokáží hovořit o problematice životního prostředí i navrhovat různá řešení.

Vypracovala jsem dotazník s otázkami z oblasti ekologie zvlášť pro každý ročník a po domluvě s kolegy v základní škole v Rumburku, nechala žáky tyto dotazníky vyplnit. (20 žáků = 100 %):

Rozsah úrovně znalostí

Obecné vědomosti v oblasti ekologie

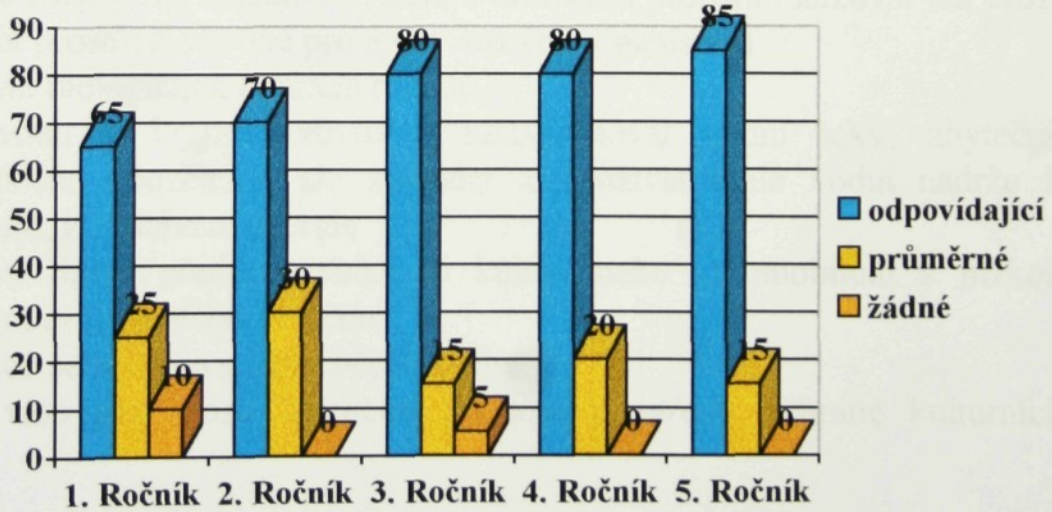

Po vyhodnocení výsledků bylo zjištěno, že znalosti žáci v jednotlivých ročnících jsou na odpovídající úrovni. Žáci plně chápají smysl ekologie a její význam pro život na Zemi. Jsou schopni a ochotni se aktivně zapojit do zlepšování životního prostředí, napomáhat při akcích zaměřených k ochraně vodních toků, lesních porostů apod., alespoň v místě bydliště. Živě se zajímají o dopady průmyslové činnosti na naše životní prostředí a o předcházení následkům této činnosti.

Mají ucelenou představu o stavu ovzduší, stavu vodních zdrojů a jsou schopni sami rozlišit, zda jejich počínání nebo chování druhých nepoškozuje životní prostředí.

O ekologických problémech dokáží hovořit i navrhovat různá opatření. Samozřejmě, že tuto problematiku vidí žáci v rozsahu svých malých životních zkušeností a jejich pohled je úměrný věku. Přestože v některých směrech jsou velmi naivní, dokáží být i radikální.

Žáci si uvědomují, jak důležité je spojit síly a začít rázně podnikat kroky k záchraně planety nejen pro současnost, ale i pro budoucí generace. Uvědomují si, že člověk není pánem Země, ale pouze jeden druh, se kterým tuto planetu obývá spousta jiných živočišných forem.

Pokud se zájem o ekologii včas u dětí podchytí a budou vedeny k tomu, aby při své činnosti přemýšlely o možném vlivu své práce na životní prostředí, tak se o osud naší krásné planety nemusíme obávat.

Nestačí však jenom zmíněné vedení, je nutný i náš příklad, jakou cestou by se měly ubírat. Mám na mysli cestu ekologickou a nenásilnou.

Výsledkem tohoto úsilí by mělo být:

- zachování rozptýlené zeleně v krajině a drnových porostů (snižovat tak erozi a vytvářet prostředí vhodné pro život různých organismů)
- podporovat biologickou ochranu rostlin
- chránit vodu v krajině, zbytečně nenapřimovat vodní toky, zbytečně neodvodňovat pozemky, ale zakládat a využívat malé vodní nádrže k zavlažování, k získávání energie
- v dopravě dávat přednost chůzi či kolům nebo automobilům s nízkou spotřebou bezolovnatého benzínu
- počítat více se zelení a s jejím ošetřováním
- věnovat více pozornosti estetické hodnotě prostředí, ochraně kulturních památek.

Je zcela přirozené, že takovému způsobu života nemůžeme děti naučit během několika hodin, dní či týdnů. Je to práce náročná a zdlouhavá, ale pro další generace a i pro nás velmi užitečná. Až tyto děti dospějí, mohou kladně působit na své potomky, aby naše planeta nebyla zcela zdevastována.

7. ZÁVĚR

Žádná ze současných metodických příruček hudební výchovy se nezabývá vřazením ekologické výchovy do výuky. Všechny počítají se zkušeností učitele, který dokáže sám zvážit, co je v dané chvíli pro žáky vhodné a co ne. Je dobré, že nové učební osnovy ponechávají učiteli volnou ruku v tom, kam ekologickou výchovu zařadí. Mnoho pedagogů se domnívá, že je důležité žákům na I. stupni přiblížit dění v přírodě. Tyto názory jsou podle učebních osnov správné, ale je určitě dobré je rozšířit i o cíle ekologické výchovy, která by měla být chápána jako úcta k živé i neživé přírodě, i jako spoluodpovědnost za současný stav a další vývoj životního prostředí.

Ve své práci jsem se snažila zamyslet nad možností včlenění ekologické výchovy do výuky hudební výchovy. Největším příkladem mladé generace by měla být osobnost učitele a vychovatele, kteří jsou zajisté jejím vzorem.

„AŽ ZEMŘE POSLEDNÍ STROM A POSLEDNÍ ŘEKA BUDE OTRÁVENÁ A POSLEDNÍ RYBA CHYCENÁ, AŽ POTOM SI UVĚDOMÍME, ŽE SE PENÉZ NENAJÍME.“

NÁČELNÍK SEATTLE 1854

Návrh na doplňkový zpěvník

(písně zaměřené na vytvoření vztahů žáků k přírodě)

1. – 5. ročník základní školy

OBSAH:

Úvod:	**48**
Bejvávalo	**49**
Bude zima, bude mráz	**50**
Čížečku, čížečku	**51**
Když jsem k vám chodíval	**52**
Letěla husička	**53**
Na tom pražským mostě	**54**
Nemelem, nemelem	**55**
Na tý louce zelený	**56**
Pásla ovečky	**57**
Pod naším okýnkem	**58**
Rybička maličká	**59**
Travička zelená	**60**
Stará archa	**61**
Voděnka studená	**62**

Úvod:

Vážené kolegyně a vážení kolegové,

dovolte mi představit Vám doplňkový zpěvník, který by Vám měl usnadnit práci při začlenění ekologické výchovy do výuky hudební výchovy. Písně jsou vybrány ze známých zpěvníků s přihlédnutím k věku, schopnostem i dovednostem žáků, ale i k dané tematice.

Pod písněmi jsou uvedeny návodné otázky, které je možné využít jako inspiraci k další práci. Písně jsou seřazeny podle nároků, které jsou kladeny na dovednosti žáků.

Přeji všem, kteří budou trávit chvíle s předloženým zpěvníkem, příjemnou a smysluplnou práci.

Autorka

BEJVÁVALO

Česká (kánon) (Valčík 2)

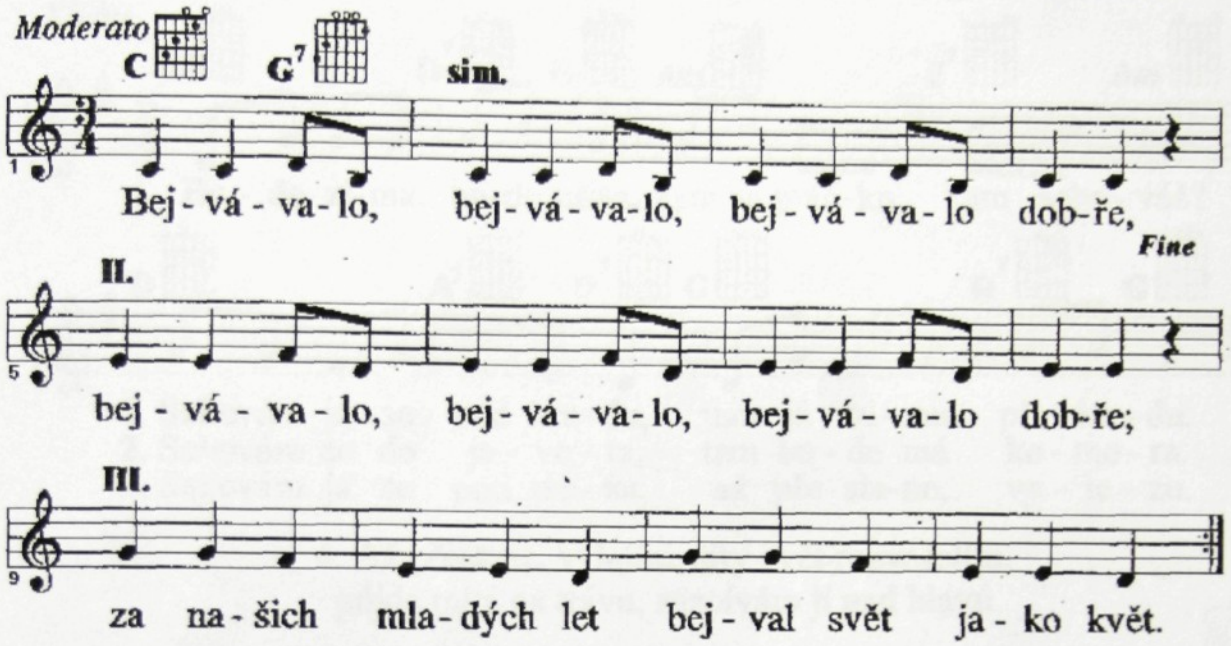

1. Co znamená slovo bejvávalo?
2. V jakém čase mohlo být dobře?
3. Jaký je svět dnes?
4. Vezmi si hudební nástroje a zahraj si na „pěkný“ svět a „ošklivý“ svět.

BUDE ZIMA, BUDE MRÁZ

Moravská (Pochoďák)

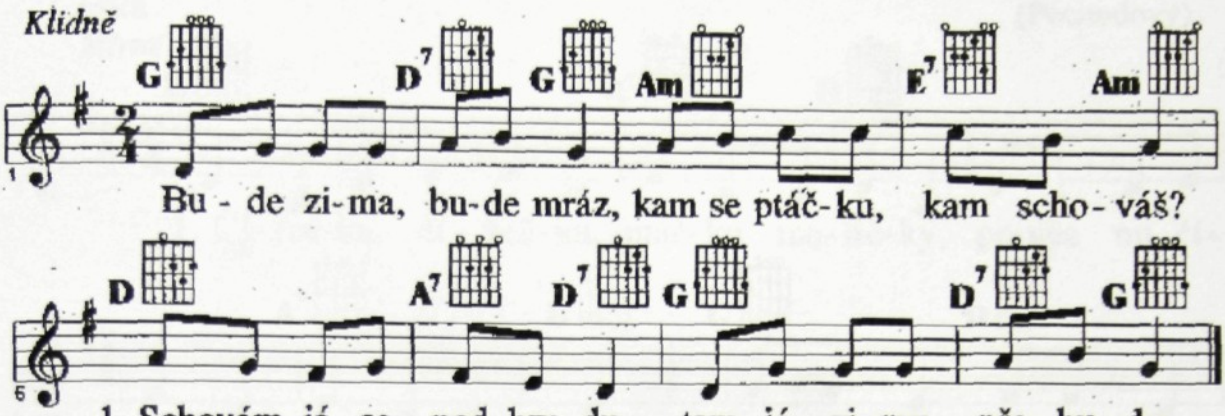

1. Schovám já se pod hru - du, tam já zi - mu pře - bu - du.
2. Schovám se do ja - vo - ra, tam bu - de má ko - mo - ra.
3. Schovám já se pod me - zu, až pře - sta - ne, vy - le - zu.

4. Až přestane, vyletím, širý svět rozveselím.
půjde milá na trávu, zazpívám jí nad hlavú.

1. Kteří ptáčci zůstávají u nás v zimě?
2. Napodob zvuky ptáků, které znáš?
3. Víš, který pták upozorní obyvatele lesa, že jsi přišel na návštěvu? Z které pohádky ho znáš?
4. Co děláš pro ptáčky v zimě ty?

ČÍŽEČKU, ČÍŽEČKU

Česká (Pochodový)

Mírně

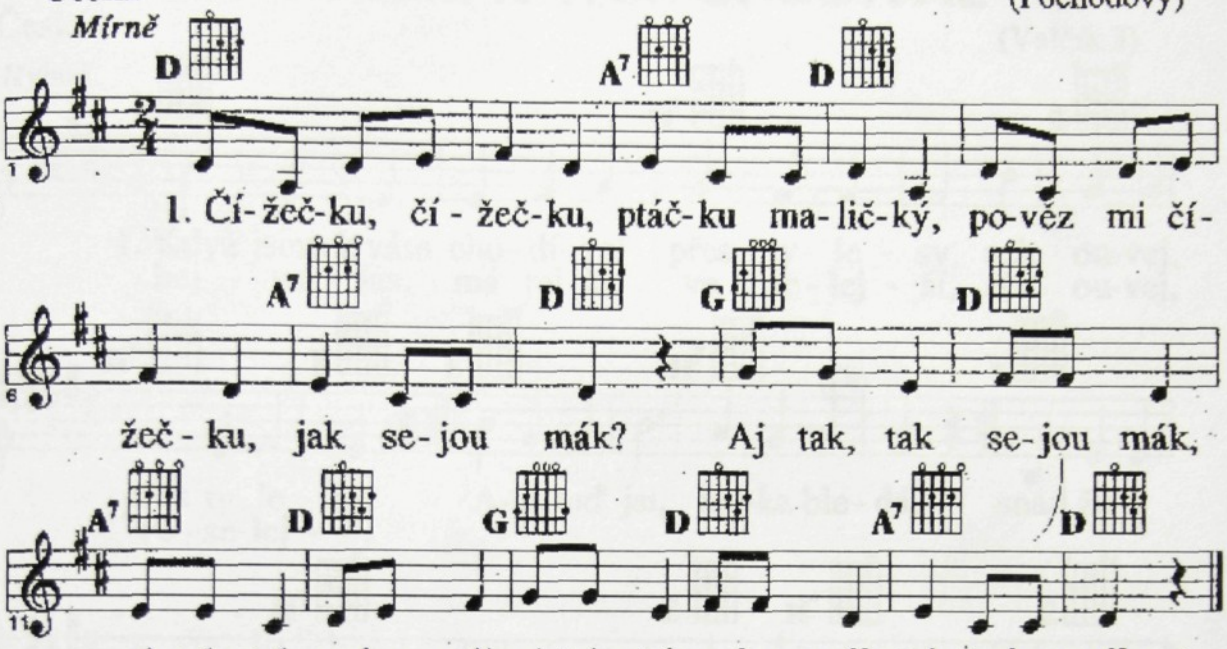

2. ... roste ... 4. ... plejou .... 6. ... lámou ...
3. ... kvete .... 5. ... zraje ... 7. ... jedí ...

1. Zahraj si na čížečka a pohybem naznač, co vše se musí s mákem dělat.
2. Kde rostou všechny rostliny – brambory, obilí, kukuřice.
4. Naznač pohybem obilí, jak se pohybuje při prudkém větru i při slabém vánku.
4. Zahraj vítr na hudební nástroje

KDYŽ JSEM K VÁM CHODÍVAL

Česká

Hybně

(Valčík 3)

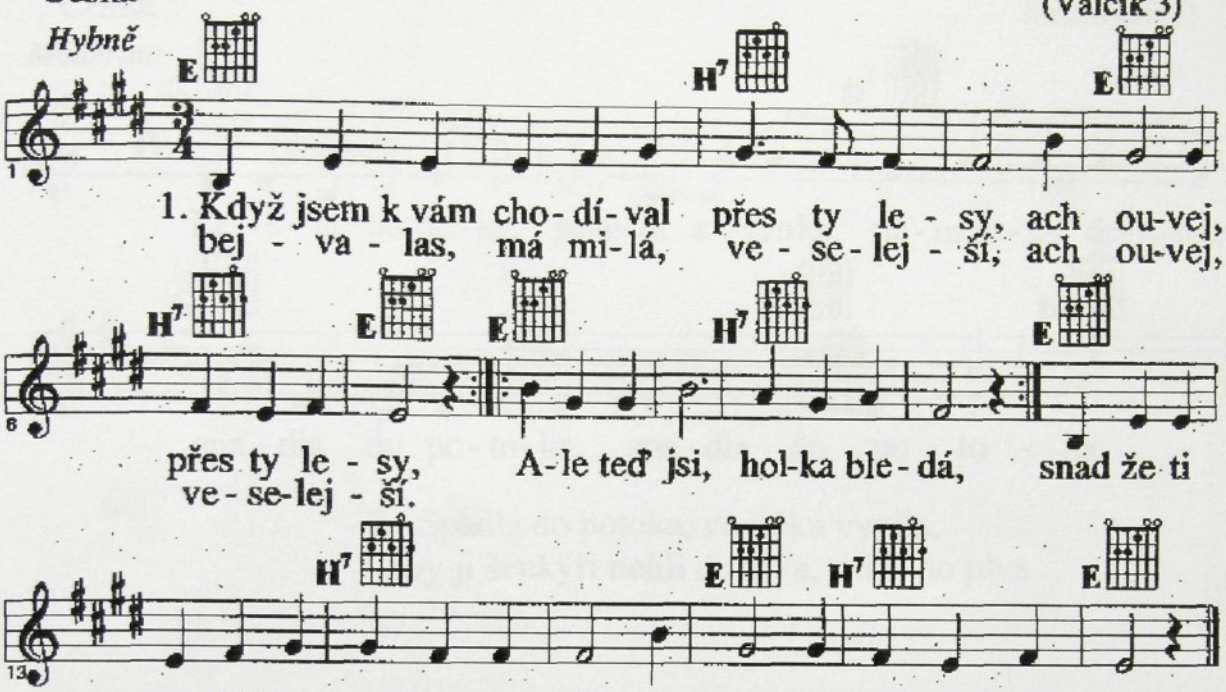

2. Když jsem k vám chodíval přes kaluže,
ach ouvej, přes kaluže,
bejvalas, má milá, jako růže,
ach ouvej, jako růže;
ale teď jsi ...

3. Když jsem k vám chodíval pod okýnko,
ach ouvej, pod okýnko,
bejvalas , má milá, krev a mlíko,
ach ouvej, krev a mlíko;
ale teď jsi ...

1. Jaké lesy rostou v tvém okolí?
2. Vyprávěj, co všechno můžeme v lese nalézt.
3. Nadepiš si dva sloupky a do jednoho piš správné věci a do druhého špatné.
4. Jak se v lese musíme chovat?

LETĚLA HUSIČKA

Česká

(Pochodový)

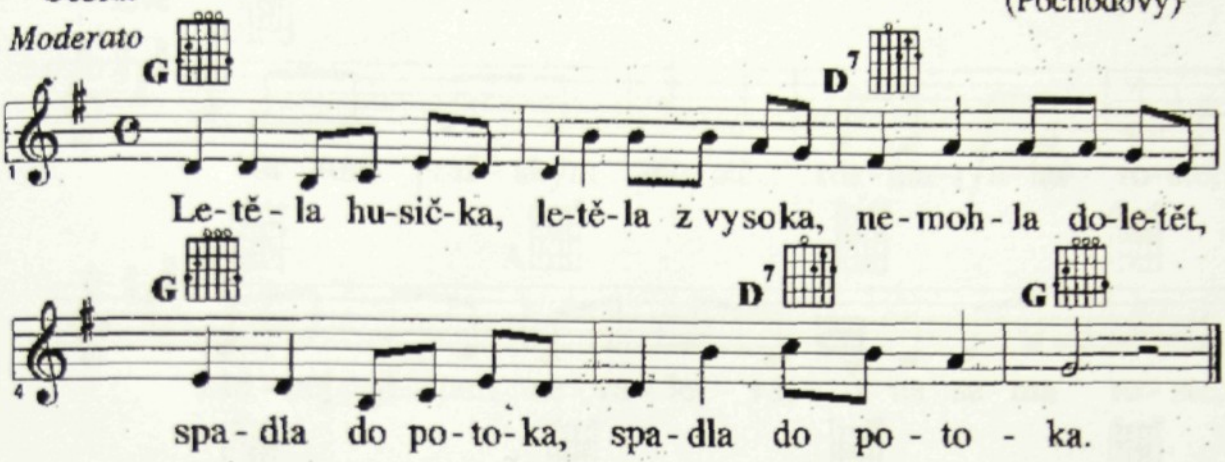

2. Spadla do potoka, vodičku vypila,
aby ji šenkýři nelili do piva, nelili do piva.

1. Vyhledej si obrázek husy a popiš její tělo.
2. Kde husa divoká žije?
3. Jaký zvuk vydává husa?
4. Zahraj si se spolužáky na husy a předveďte husí pochod.

NA TOM PRAŽSKÝM MOSTĚ

Česká (Polka)

Živě

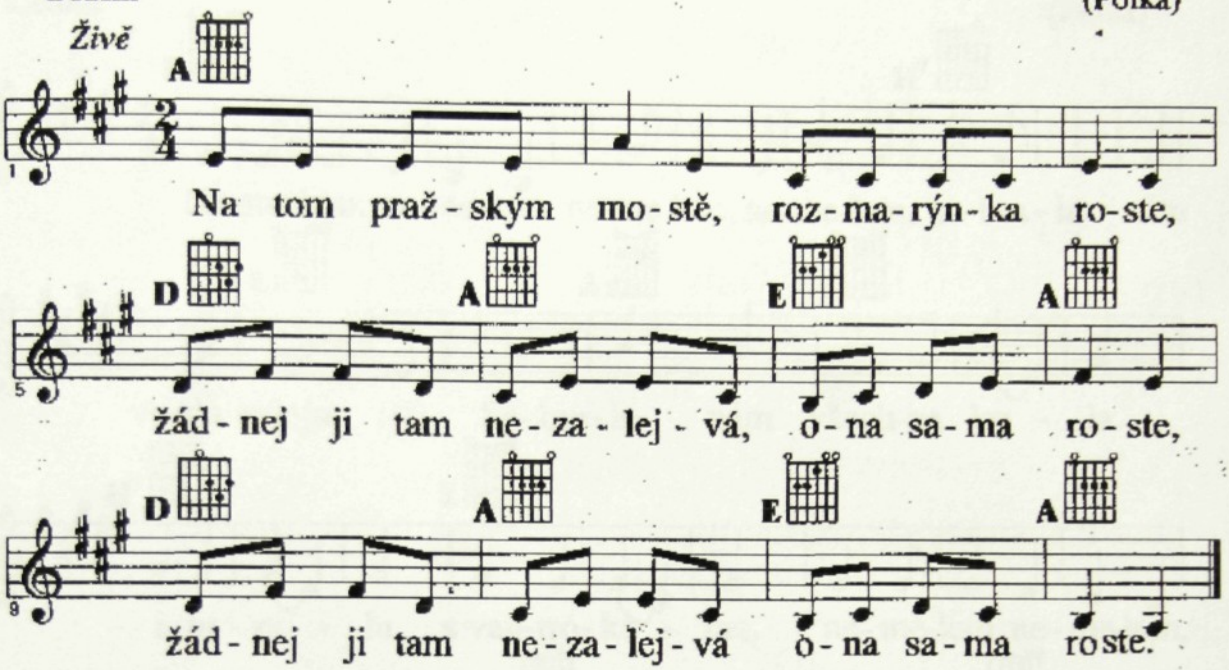

2. Já tam tudy půjdu, zalejvat ji budu,
ona se mi zazelená, já ji trhat budu.

1. Umíš odpovědět, jaký vzduch je v každém velkém městě?
2. Jaký vzduch mají rády rostliny?
3. Jsou rostliny užitečné? Jak?
4. Které rostliny máte doma? Jak se o ně staráš ty?

NEMELEM, NEMELEM

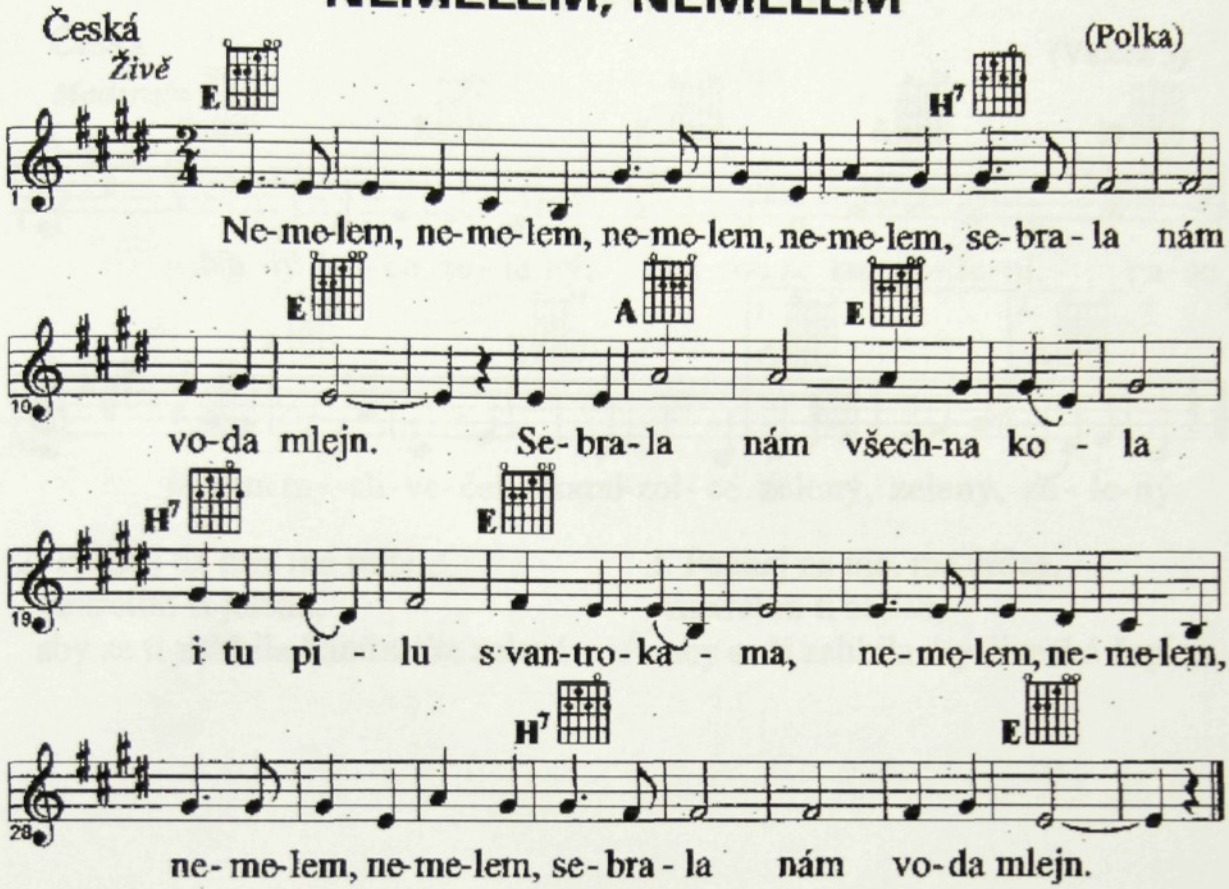

1. Jaká byla voda, když sebrala celý mlýn?
2. Viděl jsi už někdy záplavy?
3. Jak vypadá příroda po záplavách?
4. Mohou se lidé proti záplavám nějakým způsobem bránit?

NA TÝ LOUCE ZELENÝ

Česká

(Valčík 3)

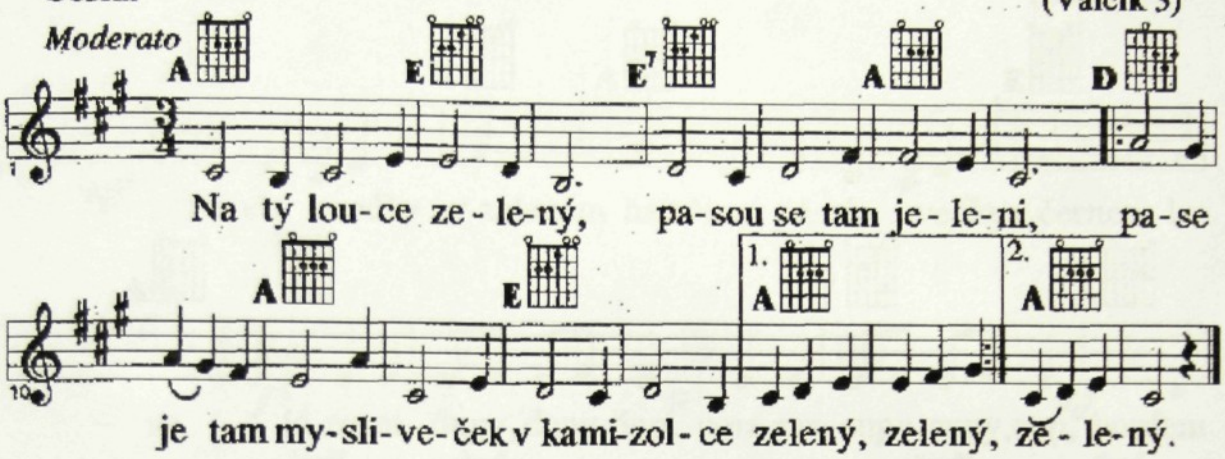

2. Počkej na mě, má milá,
zastřelím ti jelena,
aby se ti zalíbila kamizolka zelená.

3. Počkej na mě, mé srdce,
zastřelím ti zajíce,
aby se ti zalíbila myslivecká čepice.

1. Kde žije jelen?
2. S kterým živočichem žije v páru a jak se nazývá jejich mládě?
3. Jak se zachováš v lese, když nalezneš mládě?
4. Jakým způsobem se můžeš postarat o lesní zvířata?

PÁSLA OVEČKY

Česká

(Valčík 3)

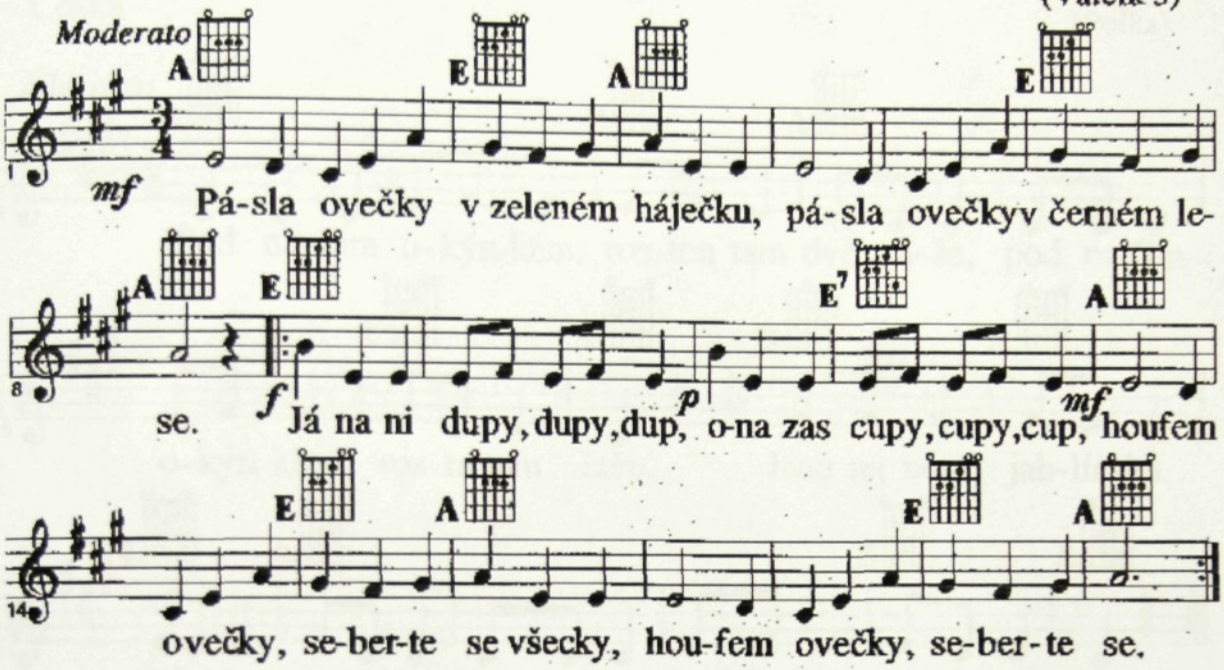

1. Zazpívejte si písničku a zatancujte si.
2. Jaký je rozdíl mezi ovečkami a vlkem?
3. Žijí vlci i u nás? Žili tu dříve?
4. Proč někteří lesní živočichové z našich lesů úplně vymizeli?

POD NAŠÍM OKÝNKEM

Česká

(Polka)

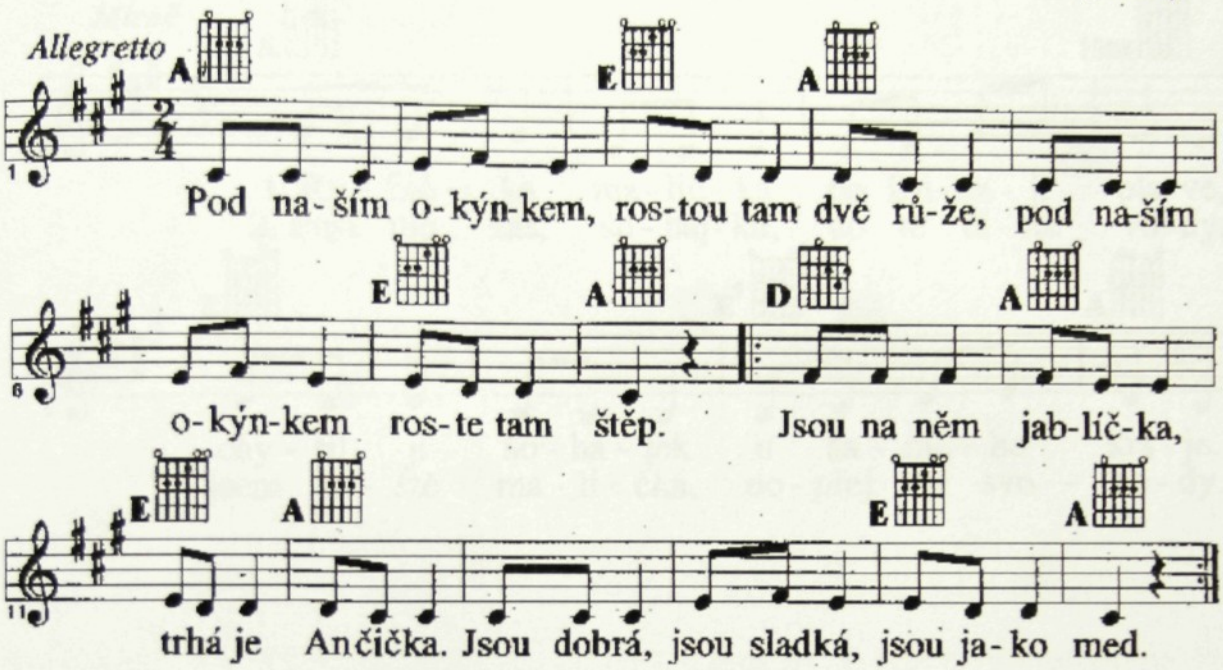

1. Jestliže máte doma zahrádku, vyprávěj, jakým způsobem se o ni staráte.
2. Které rostliny na zahrádce pěstujete?
3. Jaká musí být půda, ve které rostliny rostou?

RYBIČKA MALIČKÁ

Moravská (Pochodový)

Mírně

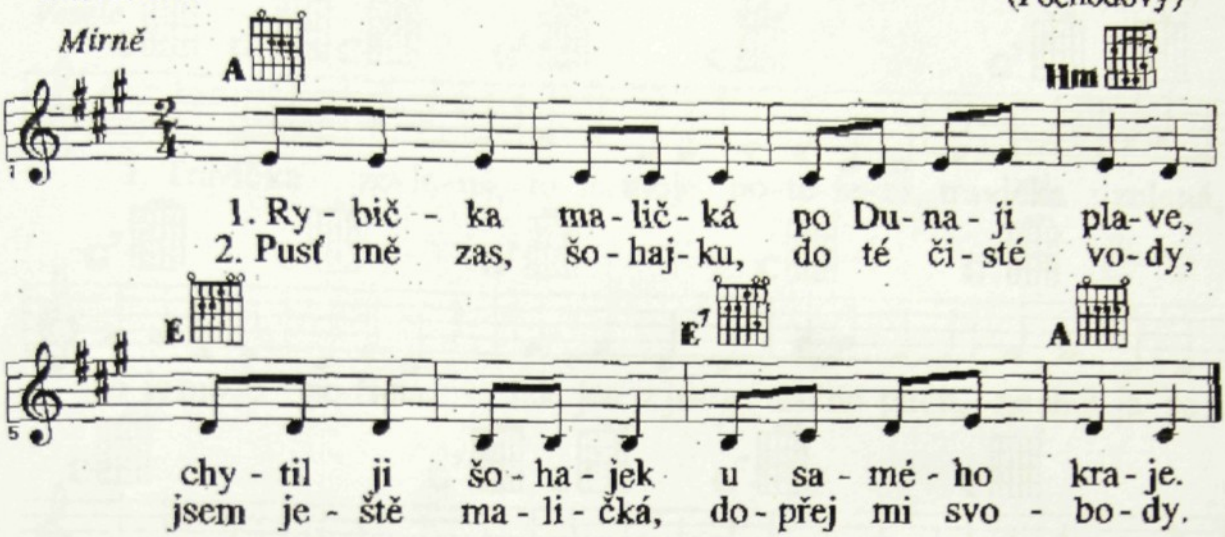

1. Je Dunaj potok, řeka nebo rybník?
2. Jaký je rozdíl mezi potokem, bystřinou a řekou?
3. Vezmi si hudební nástroje (dřívka, bubínek, tamburína, triangl,...) a vyjádři rozdíl mezi nimi pomocí hudebních nástrojů.
4. Které řeky jsou ve vašem okolí?

TRAVIČKA ZELENÁ

Česká

(Pochoďák)

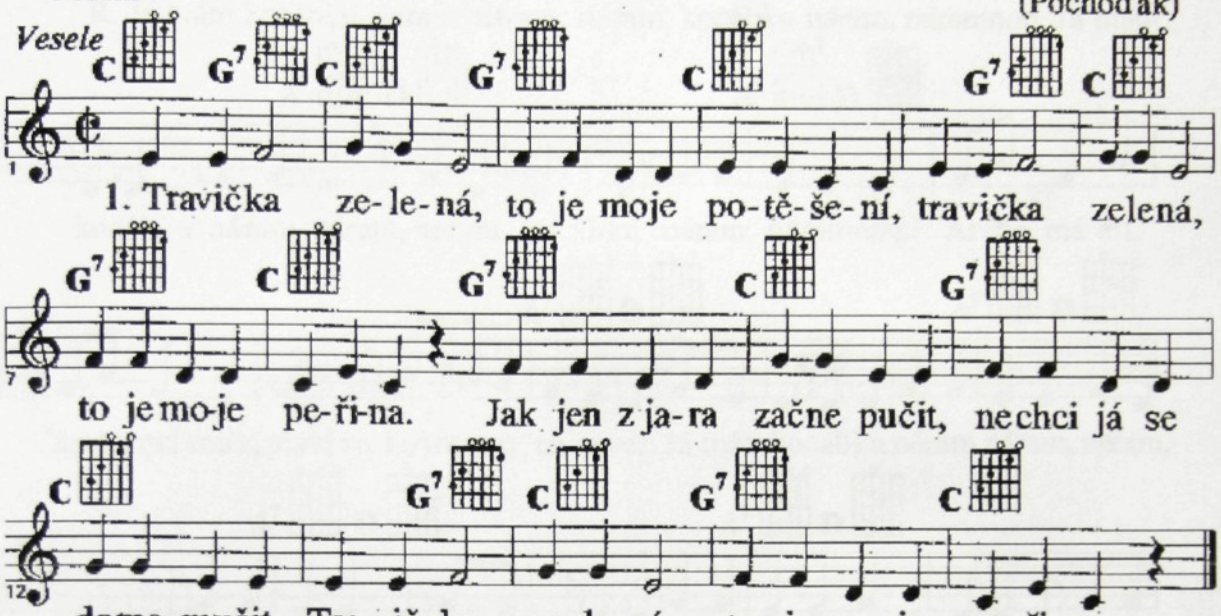

2. Travička zelená, to je moje potěšení,
travička zelená, to je moje peřina.

Když si smyslím, tak si sednu,
když si smyslím, tak si lehnu:
Travička zelená, to je moje peřina.

1. Jaký je rozdíl mezi trávou na louce a na zahradě?
2. K čemu lidé potřebují louky?
3. Které živočichy nalezneš na louce, které na zahradě?
4. Které rostliny vyrůstají hned brzy zjara?

STARÁ ARCHA

Spirituál, text D. Vančura

(Pochoďák)

Svižně

D A7 D A7 D

R. Já mám kocábku náram, náram, náram, kocábku náram, náramnou. Já mám

A7 D A7 D

kocábku náram, náram, náram, kocábku náram, náramnou. Archa má cíl,

A7 D A7 D

archa má směr, plaví se k Araratu na sever. Já mám kocábku náram, náram, náram,

A7 D A7 D

kocábku náram, náramnou. Já mám kocábku náram, náram, náram, kocábku náram,

A7 D A7 D

náramnou. 1. Pršelo a blejskalo se sedm neděl, kocábku náram, náramnou.

A7 D

Noe nebyl překvapeněj, on to věděl, kocábku náram, náramnou. Já mám

2. Šem, Ham a Jáfet byli bratři rodní,
kocábku náram, náramnou,
Noe je zavolal ještě před povodní,
kocábku náram, náramnou.
Kázal jim naložiti ptáky, savce,
kocábku náram, náramnou,
ryby nechte, zachrání se samy hladce,
kocábku náram, náramnou.
R.

3. Přišla bouře, zlámala jim pádla, vesla,
kocábku náram, náramnou,
v tom přilétla holubice snítku nesla,
kocábku náram, náramnou.
Když přistáli, vyložili náklad celý,
kocábku náram, náramnou,
ještě, že tu starou, dobrou archu měli,
kocábku náram, náramnou.
R.

K písni neuvádím otázky pro žáky, volbu ponechávám učiteli, aby sám posoudil podle vyspělosti žáků, jaké otázky k zamyšlení zvolí k této písni.

VODĚNKA STUDENÁ

Moravská

(Bez rytmu)

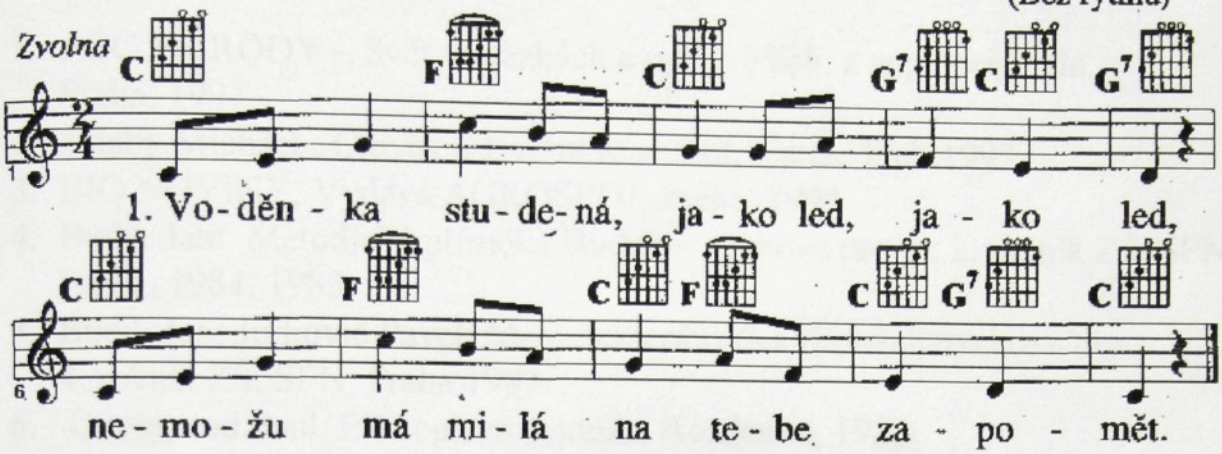

2. Jednú zapomenu, podruhéj zpomenu,
potřetí, má milá, slzy mne polejú.

1. V jakém skupenství můžeš vodu v přírodě naleznout?
2. Vysvětli koloběh vody v přírodě.
3. Jak lidé znečišťují vodu?
4. Kteří živočichové žijí v rybníku?

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ABC PŘÍRODY – Svět v otázkách a odpovědích, z angl. originálu, Praha, 1997
2. Allaby Michael : Člověk a životní prostředí, Knižní klub,1997
3. BIO NOVINY, Vydává AGROSPOJ, Praha, 1994
4. Budík Jan: Metodická příručka Hudební výchova pro 1., 2. ročník ZŠ, SPN, Praha, 1984, 1985
5. Budík Jan, Jurkovič Pavel: Metodická příručka Hudební výchova pro 4. ročník ZŠ, SPN, Praha 1987
6. Duvigneud Paul: Ekologická syntéza, Academia, 1988
7. Ekologie, Velryba, Praha, 1993
8. Hyánek Lubomír a kol.: Čistota vod, Alfa, Bratislava, 1991
9. Informační servis
10. Já, písnička 1., 2. díl pro žáky ZŠ, MUSIC CHEB,1993
11. Javna John: 50 nápadů pro děti k záchraně Země, Český svaz ochránců přírody, Praha, 1991
12. Kvasničková Danuše: Základy ekologie, Scientia, Praha, 1994
13. Kvasničková Danuše: Základy ekologie pro základní a střední školy, Fortuna, Praha, 1997
14. Mezřický Václav a kol.: Životní prostředí věc veřejná i soukromá, MÍR, Praha, 1986
15. RNDr., Moldan Bedřich a kol.: Životní prostředí České republiky, Českosl. akademie věd, Praha 1990
16. NIKA, časopis pro ochranu přírody a životního prostředí, ZO Českého svazu ochránců přírody, Praha, 1991
17. Patočka Karel: Hledání přírody, Blok, Brno,1984
18. Porritt Jonathon: Zachraňme Zemi, nakl. Brázda ve spolupráci s MŽP ČR a Federálním výborem pro ŽP, Praha, 1992
19. Doc., Ing., Říha Josef, DrSc.: Voda a společnost, SNTL, Praha, 1987
20. SISYFOS, zpravodaj ekologické výchovy, Nadace ekologické výchovy EVA a SEV a etiky, Rýchory, SEVER, Praha, 1996
21. Učitelské noviny, Klub Gnosis, Praha

Ekologická výchova v rámci hudební výchovy

1. ročník

Nakresli jak si představuješ život v rybníce, nebo v řece.

Ekologická výchova v rámci hudební výchovy

2. ročník

1. Jakou znáš písničku o vodě?
2. Jací živočichové žijí v řece?
3. Jací živočichové žijí na břehu rybníka?
4. Nakresli vodní tok nebo rybník v okolí tvého bydliště, tak jak skutečně vypadá.

Ekologická výchova v rámci hudební výchovy

3. ročník

1. Jaký je rozdíl mezi vodou, kterou piješ a vodou, která protéká řekou Mandavou?
2. Kteří živočichové žijí v řece Mandavě, a kteří na jejím břehu?
3. Jaké znečišťování životního prostředí si ve svém okolí viděl?
4. Nakresli místo, které by se ti líbilo pro koupání ve volné přírodě.

Ekologická výchova v rámci hudební výchovy

4. ročník

1. K čemu sloužily vodní mlýny a čím byly poháněny?
2. Čím je pokryt zemský povrch?
3. Jaký je podstatný rozdíl mezi životem na vesnici a ve městě?
4. Nakresli jaké živočichy si viděl v lese.

Ekologická výchova v rámci hudební výchovy

5. ročník

1. Slyšel/la jsi někdy slovo ekologie, co znamená?
2. Jak ty pomáháš chránit životní prostředí?
3. Který druh elektrárny má nejmenší škodlivý vliv na životní prostředí?
4. Který stát nejvíce využívá přírodních zdrojů např. k vytápění, výrobě el. energie apod.?
5. Která část Evropy má nejméně znečištěné životní prostředí?